הלכה · משנה תורה · מפרשים · מעשה רקח · ספר הפלאה

מעשה רקח על הלכות שבועות

רבי מסעוד חי רקח

ספריית אור ברסלב · or-breslev.co.il

מעשה רקח על הלכות שבועות

רבי מסעוד חי רקח

מקור הטקסט: ספריא · רישיון: לפי המהדורה: נחלת הכלל או Creative Commons

התכנים שלפניכם נאספו, מוינו, סוננו ונערכו בעמל רב ובמסירות על ידי צוות פרויקט 'אוצריא' (otzaria.org).

לקריאה באתר, עם המפרשים והמקורות ליד כל שורה: https://or-breslev.co.il/library/מעשה-רקח-על-הלכות-שבועות/
הקובץ נוצר ב־17 בנובמבר 2026 מגרסה v38-202611162349 של הספרייה.

תוכן העניינים

פרק א 5
הלכה א 5
הלכה ג 5
הלכה ז 6
הלכה ט 7
פרק ב 7
הלכה ב 7
הלכה ג 9
הלכה ד 9
הלכה ו 9
הלכה יז 9
הלכה יח 10
פרק ג 11
הלכה ג 11
הלכה ה 11
הלכה ו 12
הלכה ח 12
הלכה יא 13
פרק ד 13
הלכה א 13
הלכה ב 14
הלכה ג 14
הלכה ד 15
הלכה ח 15
הלכה י 15
הלכה יד 16
הלכה טו 17
הלכה כא 18
הלכה כב 18
פרק ה 19
הלכה א 19
הלכה ב 19
הלכה ד 20
הלכה ה 20
הלכה ח 21
הלכה ט 22
הלכה יא 23
הלכה יג 23
הלכה טז 23
הלכה יז 24
הלכה יח 24
הלכה כ 24
הלכה כא 24
הלכה כב 24
פרק ו 25
הלכה א 25
הלכה ג 25
הלכה ד 26
הלכה ה 26
הלכה ו 27
הלכה ז 27
הלכה י 27
הלכה יב 27
הלכה יז 28
הלכה יח 29
פרק ז 29
הלכה א 29
הלכה ג 29
הלכה ו 29
הלכה ח 30
הלכה ט 30
הלכה יד 30

הלכה טז 31
פרק ח 31
הלכה א 31
הלכה ג 32
פרק ט 33
הלכה א 33
הלכה ד 33
הלכה ה 33
הלכה ו 34
הלכה ט 34
הלכה יא 35
הלכה יד 35
פרק י 36
הלכה א 36
הלכה ד 37
הלכה ה 37
הלכה ו 37
הלכה ח 37
הלכה יא 37
הלכה טו 38
הלכה יח 38
פרק יא 38
הלכה א 38
הלכה ב 38
הלכה ג 39
הלכה ה 39
הלכה ח 39
הלכה יא 39
הלכה יב 40
הלכה יד 40
הלכה טו 41
הלכה כ 41
פרק יב 41
הלכה א 41
הלכה ב 41
הלכה ג 42
הלכה ד 42
הלכה ו 42
הלכה ז 44
הלכה ט 44
הלכה י 44
הלכה יב 44

פרק א

הלכה א

ארבעה מיני שבועות הן וכו'. ואין שבועת ביטוי נוהגת וכו'. מרן הקדוש ז"ל הוקשה לו בדברי רבינו דלמה השמיט אישן ולא אישן המוזכר במשנה ועוד דלמה כתב או שדבר פלוני עם פלוני שאינו מוזכר במשנה ועוד למה השמיט חלוקת שאתן לאיש פלוני ושלא אתן המוזכר במשנה ועוד למה בלהבא השמיט חלוקת דיבור פלוני עם פלוני וכו' ונדחק בדבריו כדי ליישב דברי רבינו עיין עליו. ולענ"ד נראה הדבר פשוט וכל הדקדוקים יפלו דבחריפות ודרך חכמה כתב רבינו כן וזה מכח פלוגתא דרב ושמואל דאיתא התם דף כ"ה ע"א אתמר שבועה שזרק פלוני צרור לים ושלא זרק רב אמר חייב ושמואל אמר פטור רב אמר חייב איתיה בלאו והן ושמואל אמר פטור ליתיה בלהבא ופירש"י ליתיה בלהבא יזרוק פלוני או לא יזרוק אין זה שבועת ביטוי אלא שבועת שוא שהרי אין פלוני ברשותו לזרוק ולא לזרוק ע"כ ומסיק בש"ס דאתי שמואל אפי' כר' עקיבא וכו' נמצא דלדעת רב ס"ל דהגם דליתא בלהבא כיון דאית בה לאו והן חייב וידוע דהלכה כר"ע כמ"ש רבינו בפי' המשנה וכרב לגבי שמואל ומש"ה פסק רבינו בדבר פלוני (יום) [עם] פלוני או לא דבר דאף דליתיה בלהבא חייב עכ"פ כרב ואף דפלוגתא דרב ושמואל בזרק פלוני צרור לים וכו' שהוא דבר שיש בו ממש כיון דלפי האמת אף בדבר שאין בו ממש הדין כן כדמוכח במתני' באישן או לא אישן לכך נתחכם רבינו ז"ל לכתוב הא דדבר פלוני עם פלוני או לא דבר לאשמועינן תרתי חדא דאף דליתא בלהבא מחייב ועוד דאף דהוי שאין בו ממש דהיינו הדיבור אפ"ה מחייב ומעתה א"צ שיזכיר חלוקא דאישן ולא אישן דבמכ"ש נפקא שהרי איתא בלהבא ודו"ק כי הוא מתוק מדבש שבח להשי"ת:

הלכה ג

נשבע אחת וכו'. הנה ידוע מ"ש מרן ז"ל דרבינו נראה דאתי דלא כמאן בשבועות דף כ"א וכן הקשה הרב לח"מ ז"ל. ומרן בשם הריב"ש ז"ל תירץ דרבינו פסק כרבין וס"ל דכי קאמר דעובר בבל יחל הכוונה דאף בבל יחל קאמר וכו' ע"כ ומהרש"ך ח"ג סי' ס' הוסיף נופך משלו מדלא קאמר רבין ואזהרתיה מלא יחל משמע דגם בל יחל קאמר. ובס' צרור החיים הביא משם החכם השלם כמה"ר מנחם כהן דוויך ז"ל שחלק על הריב"ש ומרן ומהרש"ך בדברים שאין די בא"ר להפיל דברי הגאונים ז"ל והוא ז"ל בנה בניינים אחרים לאין צורך כי דברי הריב"ש ז"ל נכונים וקיימים ומרן ז"ל הביא קיצור דבריו שמתוכם אין להקשות עליו ולא מידי כמבואר למעיין ואין להאריך. לבד זה אומר דיש פנים מאירות

כדברי הריב"ש ז"ל ולומר דכי קאמר רבין א"ר ירמיה א"ר אבהו א"ר יוחנן אוכל וכו' עובר בלא יחל דאף בלא יחל קאמר דהא כי מייתי לקמיה לשוא לשוא ב' פעמים אם אינו ענין לשבועת שוא תנהו ענין לשבועת שקר וה"ד אלימא שבועה שלא אוכל ואכל לאו שיש בו מעשה הוא ואלא דאמר שבועה שאוכל ולא אכל הא אר"י דאינו לוקה דהוי לאו שאין בו מעשה וכו' ע"כ הרי דר"י גופיה ס"ל דאוכל ולא אכל עבר אשבועת שקר ולא אצטריך קרא לרבויי ובדיוק גמור נקט חלוקת דאוכל דעבר בבל יחל ולא קאמר אזהרתיה מלא יחל דאמר ר' אבהו גופיה דא"א ללקות בו משום דהוי לאו שאין בו מעשה ומש"ה לא אמר ואזהרתיה דהוה משמע דלקי ומש"ה לא הזכיר פסוק דשקר דכיון דלא לקי מה לי לאו אחד מה לי תרי דבשלמא אי הוה לקי הוה אשמועינן ריבותא לענין ההתראות אבל כיון דלא לקי רצה להשמיענו חידוש דמלבד הלאו דלא תשבעו בשמי לשקר עבר ג"כ בלאו דלא יחל. אך מאי דהוקשה לי אני הצעיר דאמאי לא הזכירו בגמרא הלאו דביטוי דכתיב ביה להרע או להטיב (כאן חסר מחמת שבלה) והיינו שבועת שקר ותו ק"ל ממתניתין דקתני שבועות שתים שהן ארבע שאוכל ושלא אוכל שאכלתי ושלא אכלתי וכו' ור' ישמעאל דפליג אר' עקיבא במתני' דלקמן דאינו חייב לשעבר על העתיד דהיינו אוכל ולא אוכל חייב דקרא כתיב להרע או להטיב ופסוק זה לא הזכירו בגמ' כלל ויש להתיישב:

הלכה ז

או שלא יטעום כלום שבעת ימים רצופין. מרן ז"ל לא ציין מהיכן הוציא רבינו דין זה ובפ"ה מהלכות (שלו) [אלו] הלכה כ' הזכיר מרן ז"ל הירושלמי דפ"ב דנדרים דקתני התם שבועה שלא אישן ג' ימים מלקין אותו וישן מיד שבועה שלא אוכל ג' ימים ממתינים אותו עד שיאכל ומלקין אותו ע"כ. ואלו הדברים מגומגמים הרבה דמדקתני בה ג' ימים בערך השינה משמע שהוא דבר שא"א כמו השינה ודבר זה לא יתכן בעולם דקרא להדיא כתיב וצומו עלי ואל תאכלו ואל תשתו שלשה ימים לילה ויום ועינינו הרואות בעלי ההפסקות שמתענים ששה ימים שלמים לילה ויום וחבל לא איתאי בהון ואי לאו דמסתפינא אמינא דט"ס נפל בירושלמי וצ"ל שבעת ימים וא"ש גם כן מ"ש ממתינים אותו עד שיאכל ומלקין אותו כלומר דזה חלוק מהשינה וכדעת הר"ן ז"ל דאל"כ לא ידענא מאי קאמר ועכ"פ קשה על רבינו מנ"ל דאף דמצד הסברא שניהם שוין כיון דבירושלמי מבואר הו"ל לפסוק כן:

הלכה ט

ולא נאמר בו ונעלם וכו'. בפרק ארבעה מחוסרי כפרה (כריתות דף ט') יליף לה מג"ש דתחטא תחטא ומרן ז"ל כתב דרבינו היה גורס מדלא כתיב ונעלם וכו' והוא תירוץ דחוק ועוד דבפ' שבועת העדות (שבועות דף ל"ד) אמר עליה דר"ש אומר חייב כאן וכו' מחכו עלה במערבה ואמרו בגמרא אלא חוכא אמזיד כשוגג וכו' מכדי מזיד גבי עדות מנ"ל דלא כתיב ביה ונעלם ה"נ לא כתיב ביה ונעלם וכו' ואסיקו דטעמא מכח הג"ש דתחטא תחטא וכו' הרי דזאת הג"ש היא אמתית וקמא לה והרב לח"מ ז"ל תירץ דהן הכי נמי דעיקר הילפותא היא מדלא כתיב ונעלם אלא דאצטריך הג"ש כי היכי דלא נילף ממעילה כדאיתא התם עיי"ש שהוא תירוץ נאות מלבד די"ל עוד דאין דרכו של רבינו לדקדק בזה כיון שהדין אמת וכיון שהזכירו בגמרא (אך) [הך] דונעלם לא כתיב בשבועת העדות ושבועת הפקדון לא חש לדחיית הגמ' והזכירו בחיבורו וגם אין דרכו להזכיר הג"ש ודו"ק. שוב מצאתי לרש"י ז"ל דף ל"ו ע"ב שפירש כן אמתני' עיין עליו:

פרק ב

הלכה ב

או באחד מן הכנויים כגון שנשבע במי ששמו חנון וכו'. משמע להדיא דס"ל ז"ל דאם נשבע בכנויין סתם לא הויא שבועה אלא בעינן שיזכיר מי ששמו וכו' ותמיה מילתא דבפ' שבועת העדות (שבועות דף ל"ה) אמתני' דבשמים ובארץ הרי אלו פטורים ובכל הכנויים הרי אלו חייבים פריך דקי"ל דהרי אלו נמחקין ומתרץ אביי דמתני' במי שהוא חנון קאמר א"ל רבא אי הכי בשמים ובארץ נמי במי שהשמים וארץ שלו קאמר הכי השתא התם כיון דליכא מידי אחרינא דאקרי רחום ודאי במי שהוא רחום קאמר הכא כיון דאיכא שמים וארץ בשמים ובארץ קאמר ע"כ הרי מבואר דבחנון ורחום גרידא קאמר דאי לאו במי ששמו בשמים ובארץ נמי ומאי דקאמר אביי במי שהוא חנון הכוונה שכוונת הנשבע היא כך דאל"כ תקשי משמים וארץ וכן הקשה הרב לח"מ ז"ל עיין עליו. ומאי דנראה לענ"ד דרבינו לא הבין כן מכח דחנון ורחום הוא כנוי לשמו יתברך משא"כ שמים וארץ דאין בהם לשון כנוי אלא שהשי"ת בראם ומכח זה דייק דכי קאמר אביי במי ששמו חנון ורחום קאמר הכוונה שאומר כן להדיא והו"ל מזכיר ש"ש בשבועתו משא"כ בשמים ובארץ דאף אם נאמר במי שהשמים וארץ שלו סוף כל סוף לא הזכיר ש"ש בבירור וכן הבין אביי המשנה אלא דרבא הבין דהכוונה בסתם דהיינו שהוא נשבע בחנון ורחום גרידא ומזה הוקשה לו כיון דסוף כל סוף אזלינן בתר כוונתו מעתה גם

בשמים ובארץ נימא דכוונתו למי שבראם ולפי שיטתו של רבא השיבו אביי דלא דמי וכו' אך לפי האמת בעינן שיאמר להדיא במי ששמו וכו' והטעם כמ"ש הר"ן ז"ל דלא תשבעו בשמי לשקר כתיב וכן לא תשא את שם ה' אלהיך הרי דבעינן שיזכיר השם וגם הכנויים נפק"ל מוחללת את שם אלהיך:

אחד הנשבע או שהשביעו אחר וכו' וכיוצא בהן בכל לשון ה"ז שבועה גמורה וכו'. הנה ראיתי להרשב"ש ז"ל סי' נ"ח שנשאל על הנשבעים בלשון לעז או ערב בשם כגון אלל"א וכו' וכתב בשם רב האיי גאון דשבועה חמורה היא וכתב דרבינו בסוף הלכות סנהדרין כתב שהשמות בכל לשון הרי הם ככנויים ובענין הכנויים סובר ר"מ שכל שאינו מושבע בהם מפי אחרים אלא מפי עצמו חייב אפילו בקרבן והוא ז"ל כתב בפ"ב מהל' שבועות שלענין קרבן ומלקות הוא פטור אבל אסור הוא משום השבועה והראב"ד ז"ל כתב דלענין קרבן פטור אבל לענין מלקות חייב וכו' ע"כ. ואני הצעיר שמעתי ולא אבין ודברי הקדוש אלה שגבו ממני אם במה שיחס לרבינו שכל שאינו מושבע מפי אחרים אלא מפי עצמו חייב דמשמע דאם הוא מושבע מפי אחרים אינו חייב שהרי רבינו כתב בתחלת הפרק אחד הנשבע אחת מד' מיני שבועות אלו מפי עצמו ואחד המושבע מפי אחרים וענה אמן וכו' חייב אלא דלזה י"ל דכוונת הרשב"ש ז"ל היא לאפוקי מושבע מפי אחרים ולא ענה אמן וכו' כמ"ש רבינו בהל' ח' ע"ש אכן מ"ש בשם רבינו פ"ב מהל' שבועות שלענין קרבן או מלקות הוא פטור אבל אסור וכו' זו לא שמענו ואדרבה רבינו השוה הכנוים לשמות לכל מילי שהרי כתב כאן אחד הנשבע בשם וכו' או באחד מן הכנוים וכו' ה"ז שבועה גמורה ובהל' ד' סיים עד שיהיה בה שם מן השמות המיוחדין או כינוי מן הכנוים כמו שביארנו הרי דלענין ד' מיני שבועות הכנוי שוה להשם לגמרי ואיך כתב הרב דלרבינו הוא פטור. ועוד דרבינו לא פטר אלא בנשבע בלא שם ובלא כנוי כלל כמ"ש בהל' ד' אמר אלה או ארור או שבועה ולא הזכיר שם ולא כנוי ה"ז אסור אבל אינו לוקה ולא מביא קרבן. גם מה שסיים הרשב"ש ז"ל והראב"ד ז"ל כתב דלענין קרבן פטור אבל לענין מלקות חייב ע"כ לא ידענא מאי קאמר דהראב"ד ז"ל מחלק בין שבועת העדות ושבועת הפקדון לשבועת בטוי ובשבועת ביטוי אפילו בלא שם ובלא כנוי מחייב עלה קרבן ולענין מלקות בעינן שם דוקא והכנוי לדעתו ז"ל אינו מעלה ולא מוריד לענין שבועת בטוי. ואף אם נאמר דט"ס הוא בדברי הרשב"ש וצ"ל דלענין קרבן חייב ולענין מלקות פטור כדברי הראב"ד ז"ל בפרקין מ"מ מה שהקשינו במ"ש לדעת רבינו עדין קיים וצ"ע. והעולה מכלל הדברים שהנשבע בלשון לעז אלל"ה או וכו' והוא לשוא או לשקר הרי הוא חייב מלקות וקרבן כנשבע בשם המיוחד:

הלכה ג

וכן האומר וכו'. פי' שחייב משום ביטוי ומ"ש שזו אשה והוא איש כלומר דחייב משום שוא כמ"ש בפ"א הל' ד' ומ"ש שאין לך בידי הוא שבועת הפקדון וכו':

הלכה ד

אמר אלה וכו'. כתב הרא"ש ז"ל משום דלא גרע מידות שבועות שהם כשבועות וכו' ע"כ ועדיפא מינה הו"ל לאוכוחי מקרא דשאול ארור האיש וכו' כמ"ש מרן בשם הר"ן ז"ל אלא י"ל דכוונת הרא"ש לשאר לשונות ועיין למהר"י אדרבי סי' ס"ד:

הלכה ו

וכן האומר לאו לאו וכו'. פי' מרן ז"ל דהכא במאי עסקינן בשלא הזכיר השם דרך שבועה אלא שלא כדרך שבועה מאחר שהזכירו סמוך ללאו לאו או להן הן הוי כנשבע ע"כ. ולפ"ז גם בימין ושמאל צ"ל כן שאף שנתכוון לימין ושמאל של השי"ת מ"מ צריך שם וכן משמע מדין מבטא שכתב אח"ז דמדכתב לשון וכן משמע דבכל אלו החלוקות צריך הזכרת שם אלא די"ל דאף שלא הזכיר השם דרך שבועה קאמר דאפ"ה הויא שבועה וכמ"ש מרן ז"ל. והרב ב"ח יו"ד סי' רל"ז כתב לדעת רבינו דאף בימין ושמאל צריך שיזכיר השם ואעפ"כ צריך לכוין לימין ושמאל שאמר הבורא דאל"כ לא הוי שבועה לקרבן ולמלקות וכדין לאו לאו ע"כ. ודבריו ז"ל מגומגמים דהצריך לכוין לימין ושמאל שאמר הבורא דהא כיון שהזכיר השם בדרך שבועה מה צורך לכוונה אחרת ועוד דהרי מרן ז"ל הכריח דאף שלא הזכיר השם דרך שבועה כיון שסמכו ללאו לאו הוי שבועה גמורה לחיוב קרבן ומלקות ופשיטא דה"ה לימין ושמאל ומבטא וכו' גם הרב ש"ך שם הקשה עליו אך גם לדידיה ז"ל קשה שהוא כתב דימין ושמאל הם כנויין ואף שלא הזכיר השם אלא שנתכוון לימין ושמאל של הבורא הוי שבועה גמורה ע"כ ודבריו ג"כ קשה הרבה חדא דרבינו כלל דין זה עם לאו לאו והן הן ומבטא וכי היכי דבאינך צריך שם או כנוי גמור ה"נ בהא דאל"כ הו"ל להזכירו עם הכנויים שהזכיר למעלה ועוד שהרי מרן ז"ל כתב בלאו לאו דאפילו שלא הזכיר השם דרך שבועה קאמר וה"ה בהך ודו"ק:

הלכה יז

מי שנשבע וכו' והוא כדי שיאמר תלמיד לרב שלום עליך רבי. דברי מרן ז"ל בזה הם מתמיהין ומרפסן אגרי דבא להוכיח לפסקו של רבינו מההיא דפרק מרובה דהלכה כר' יוסי לגבי ר' מאיר ור"י ס"ל דתכ"ד הוי כדי שאלת רב לתלמיד שלום עליך דזוטר ותו לא ורבינו פסק שלום עליך רבי כדי שאלת רב לתלמיד גם בההיא דמכות שנרגש ז"ל וכתב דלאו למימרא דהכי ס"ל וכו' והדבר הוא בהפך כמבואר. ותו קשה לי דרבינו פ"כ

דהלכות עדות הל' ג' פסק דכדי שאלת שלום תלמיד לרב הוי תכ"ד ומרן גופיה שם כתב מההיא דפ"ק דמכות שהוא הדין עצמו שהזכיר כאן והוא תמוה הרבה. והמל"מ ז"ל כתב שיש ט"ס בדברי מרן ז"ל דאדרבה כוונתו להקשות ע"ד רבינו מההיא דמרובה וכו' ואח"כ נרגש מההיא דמכות כלומר וכי תימא דטעמיה דהרמב"ם דפסק דלא כר"י הוא מההיא סוגיא דמכות אי מהא לא אריא וכו' ולפ"ז מרן ז"ל הניח דברי רבינו בצ"ע עכ"ל. ואחרי המחילה תיקן מצד אחד וקלקל מצד אחר חדא במה שהניח דברי רבינו בצ"ע במקום שאנו רואין שאין כאן קושי דבכמה מקומות בתלמוד אמרו דתכ"ד הוא כדי שאלת תלמיד לרב ועוד דבהא גופה פסק רבינו כההיא דמכות פ"כ דהלכות עדות והוא גופיה הסכים על ידו כמ"ש שם. ויותר הוה נראה לענ"ד לומר שכוונת מרן אינה אלא כלפי דברי רבינו דפסק דכדי שאלת תלמיד לרב הוא שלום עליך רבי ולא הזכיר ומורי והוא הביא לו סמוכות מהר"י דס"ל דנפיש ולא הוי תכ"ד וא"ש נמי לההיא שהביא מפ"ק דמכות וכו' ואף דר"י קאמר להדיא כדי שאלת רב לתלמיד שלום עליך להא לא נחית מרן ז"ל דכיון דבכמה מקומות בתלמוד מבואר דכדי שאלת תלמיד לרב שהוא שלום עליך רבי וכמ"ש התוס' שם ואפשר שגם ר"י מודה בה ולא נחית אלא לדנפיש ולא שבקינן פשיטותא דתלמודא מקמי ספיקא דר"י ולפ"ז על נכון הרגיש ז"ל מההיא דמכות דלא נימא דשיעורא דנפיש קאמר. אך לפי האמת גם ההיא דמכות היא בשלום עליך רבי ותו לא וכמ"ש רבינו פ"כ דהלכות עדות והכל מתורץ ע"פ האמור אף שיש בו קצת דוחק מ"מ חובה עלינו לבקש כל מין זכות בעד הגאונים ז"ל. ואגב זה ראיתי להש"ך חו"מ סי' רנ"ה ד"ה וכ"כ התוס' וכו' שתמה על רבינו ומרן ז"ל והתוס' והרב ברטנורה ז"ל שכתבו דבהקדש לא אמרינן תכ"ד מהך סוגיא דמוכח מינה להדיא דאף בהקדש אמרינן תכ"ד וכו' ודאשתמיט מכולם זאת הסוגיא עיי"ש וחס לן לחשב כזאת. ונראה לענ"ד ברור שכל יקר ראתה עינם אלא שזאת הסוגיא דחאוה מהלכה לענין זה כמבואר ואין להאריך:

הלכה יח

וכן אם אמרו לו אחרים וכו'. ידוע דהראב"ד ז"ל השיג על רבינו ומרן ז"ל הליץ עליו ובביאור שלו יו"ד סי' (רנ"ז) [ר"י] כתב באופן אחר נראה פשוט משום דכוונת הראב"ד תתפרש לשני פנים או שיש להשיג דאיך יחשב תכ"ד לדברי המשיב כיון שכבר הפסיק התכ"ד של הנשבע והוא מה שהבין מרן ז"ל כאן או שהשיג שאיך תחשב חזרתו חזרה בדברי אלה וכו' וזה הבין בב"י עיין להרב לח"מ והרב ב"ח ז"ל שם:

פרק ג

הלכה ג

וצריך הנשבע באונס וכו'. ק"ק דמאי איריא אונס אפילו בלא אונס כבר פסק רבינו בפרק הקודם הל' י"ב שאם נשבע שלא אוכל היום ואכל והתרו בו ואמר לא היה בלבי אלא שלא אצא היום וכו' ה"ז אינו לוקה ע"כ אם כן ה"נ דכוותה ומאי איריא אונס וי"ל דהכא לכתחילה קאמר דצריך הוא לחשב כך כדי לימלט כל מאי דאפשר משבועת שקר ודבר זה תקנת חז"ל היא כדי שלא ינהגו קלות ראש בשבועות אבל מן התורה כיון דחז"ל דרשו האדם בשבועה לאפוקי אנוס א"כ כל אונסא רחמנא פטריה ודאי דשרי. ותדע דבנשבע ונאנס אח"כ פטרו רבינו לגמרי כמ"ש בראש הפרק ומה שהתיר רבינו לעיל אינו אלא בדיעבד ודרך טעות ואילו הכא לכתחילה קאמר וע"ע בס' בית דוד ז"ל יו"ד דף ס"ט ועוד יש נפקותא אחרת כשהשביעו האנס וא"ל על דעתי אני משביעך א"נ כשנשבע הוא עצמו וא"ל לאנס על דעתך אני נשבע דאז לא מהני שום תנאי כמ"ש רבינו שם הל' ט"ו ואפ"ה מהני ליה תנאה לגבי אנס מהטעם האמור וכדברי מרן ז"ל ועיין מ"ש בזה פ"ד דנדרים הל' א':

הלכה ה

וכן שבועת הבאי ושל שגגות פטור עליהן. אף שכתב לשון פטור דמשמע אבל אסור מסתברא ודאי דאפילו איסור ליכא והעד שכתב לשון וכן דמשמע דדינן שוה למ"ש לעיל ולעיל כתב להדיא ה"ז פטור מכלום וגם לקמן בשבועת שגגות כתב פטור מכלום ובזה נסתלקה השגת הראב"ד ז"ל מלבד מ"ש מרן ז"ל והרב לח"מ. ומ"ש שראיתי חיל פלוני המלך והם כיוצאי מצרים וכו' לא ידעתי למה שינה מלשון המשנה דקתני כיוצאי מצרים סתמא בין במתני' דשבועות בין בנדרים ואולי דרצה להשמיענו אגב ארחיה דאף שהוא מציין הדבר שאומר של פלוני דמינה אנו יודעים בודאי שאינו כן שהרי אנו מכירים בחיל של מלך זה שאינו מגיע לזה המנין בעולם אפ"ה כיון שלא נתכוון אלא דרך גוזמא אין בו איסור וחומה גבוהה דכתב רבינו ג"כ הוא על פי הפסוק ערים גדולות ובצורות בשמים שהוא דרך גוזמא ואינו לא שוא ולא שקר כמבואר אלא דלפ"ז ק"ק לישנא דגמרא א"ל רבינא לרב אשי ודילמא האי גברא קינא דשומשמני חזא ואסיק להון שמא עולי מצרים ושפיר משתבע וכו' ואם איתא דאף חיל פלוני המלך קאמר היכי פריך דדילמא קינא דשומשמני חזא וי"ל דלא פסק רבינו כן אלא לפי המסקנא דתירץ לו רב אשי כי משתבע אדעתא דידן משתבע ואנן לא מסקינן נפשין אשומשמני וכו'.

אכן מאי דקשה טובא על רבינו למה השמיט ההיא דאם לא ראיתי נחש כקורת בית הבד דקתני במתני' דנדרים דף כ"ד ובשבועות דף כ"ט ובגמרא מפרש דבגבו טרוף קאמר ובפי' המשנה כתב רבינו וז"ל ואמרו כקורת בית הבד ר"ל כתבניתה וכצורתה והוא תבנית שאינו מצוי בנחשים כמותה אבל בגודל הגוף מצוי ואין בו שבועת שוא וכו' ע"כ וכיון שכן היה לו לכתוב הדין ולפרש דאם נתכוון לגודל הגוף אינו שבועת שוא דהא הוה בשני דשבור מלכא כדאיתא בגמ'. ובפ"ה הל' כ"א העתיק דין גמל פורח באויר האמור במשנה דשבועות והשמיט חלוקא דנחש כקורת בית הבד ויותר תמהתי על מרן הקדוש שלא נרגש מזה לא בפרקין ולא שם בפ"ה גם במפרשים ופוסקים ז"ל לא ראיתי מי שנתעורר בזה ולא ידעתי מהו אם לא שנאמר דלא הזכירו משום דמילתא דפשיטא הוא דאם נתכוון לגודל הרי אפשר ששבועתו אמת ואם נתכוון לגבו טרוף הוי שקר וכזב ונלמד במכ"ש מראה גמל פורח באויר שכתב בפ"ה וכבר ידוע מ"ש הר"ן ז"ל שם דהך חלוקא דקורת בית הבד השנויה במשנה אינה משום הבאי וכו' ובזה תתורץ תמיהת התוס' במתניתין דשבועות עיין עליהם:

הלכה ו

מפני שגנבה כיסו וכו'. מהרימ"ט ז"ל ביו"ד סי' כ"ד כתב דלאו דוקא קאמר דה"ה אם אנו יודעים ודאי שלא נשבע אלא בשביל דבר זה ושוב אמרו לו וכו' ה"ז שבועת שוגג וכו' ובשו"ת זרע אברהם סי' יו"ד דף נ"א חלק עליו וכתב דדוקא בעינן עיי"ש:

הלכה ח

וכיצד היא השגגה וכו'. מבואר בגמרא דשבועות דף כ"ה וכמ"ש מרן ז"ל אלא דמ"ש דספיקא דאורייתא הוא ולחומרא ע"כ, קשה דכלל זה לא נאמר בענין הקרבנות דאין להביא ספק חולין בעזרה אלא די"ל דלא הקשה כן אלא אגב אינך קושיות שהקשה וכדי שיבא על נכון תירוצו דקרא חייב בהעלם שבועה אבל העלם חפץ כדקאי קאי וכו' ומדכתב רבינו וכיצד היא השגגה שחייבין עליה קרבן להבא וכו' שזה נעלמה ממנו השבועה וכו' משמע דשבועת שגגה להבא לא יתכן אלא בנעלמה ממנו השבועה וקשה דקרא כתיב להרע או להטיב דהיינו להבא ומדרבי לכל אשר יבטא האדם מרבינן אף לשעבר דנראה דשוין הם ובשלמא לשעבר לא אשכחן אלא בשגג בקרבן אבל בלהבא בכל גווני מחייב ורש"י ז"ל גופיה שם פי' דבשלמא להבא משכחת לה שבשעת שבועה דעתו מיושבת עליו ולאחר זמן נתעלמה ממנו שבועה ע"כ נראה פשוט שלא בא לשלול לפי האמת דלא יתכן גם להבא מציאות דלשעבר שתירץ ר"ן וצ"ל דגם רבינו מודה לזה דה"ה אלא דרבותא במציאות קמ"ל וכדברי רש"י ז"ל:

הלכה יא

נשבע על ככר וכו' ה"ז פטור מן הקרבן וכו'. משמע דמן הקרבן הוא פטור אבל איסורא עבד ואין זה דומה לאנוס שכתב רבינו בהל' ט' דהתם לא ידע דעבר אשבועתו כלל משא"כ הכא שהוא יודע שנשבע אך הוא סבור שלא חלה השבועה מחמת צערו ודבר זה הוה נראה לענ"ד פשוט אלא שראיתי בשו"ת זרע אברהם יו"ד סי' י' דף נ"א שכתב דלדברי רבינו ז"ל גם מדין שבועה בינו לשמים פטור דאנוס בדעתו הוא כי דימה בעצמו שמותר לאכלה מפני הצער והרי הוא כשבועת שגגות שאפילו איסורא ליכא וכו' ע"כ. ואחרי המחילה מלבד החילוק שחלקנו בין אנוס למציאות זה עוד לנו שרבינו כתב ה"ז פטור מן הקרבן ואם איתא הי"ל לכתוב ה"ז פטור מכלום א"נ פטור סתם:

פרק ד

הלכה א

מי שנשבע שלא יאכל היום וכו'. בכל אלו החלוקות תנן במתני' ובגמרא אכילה סתם ורבינו העתיק בכולם היום משום דאם לא קבע זמן יאסר לעולם וכדאמרינן בנדרים דף ט"ו אי דלא יהיב שיעורא מי שבקינן ליה עד דעבד איסור דבל יחל והא א"ר יוחנן שבועה שלא אישן וכו' וכיון שכן אם נשבע סתם הו"ל שבועת שוא כמ"ש רבינו בפ"א הל' ז' ובההיא דשלא אוכל דבר זה לא הזכיר היום משום דאף אם נאסרה עליו לעולם מ"מ יכול לחיות בדברים אחרים ועיקר דינו של רבינו מפ"ג דשבועות דף י"ט ע"ב דאפליגו ר"ע ורבנן באוכל כל שהוא ופסק כרבנן משום דקי"ל מחבירו ולא מחביריו אלא שהוסיף רבינו תיבת כלום ובמשנה אמרו סתם שלא יאכל נראה דלאו דוקא והכי משמע מדברי הרב קרית ספר ז"ל עיין עליו. ועוד נראה שנתכוון להשמיענו חידוש דאפילו שנשבע שלא יאכל כלום אם אכל פחות מכזית לא לקי דלא נימא כיון דכל שהוא אסר עליה מעתה ילקה אכל שהוא קמ"ל. וגם תיבת כלום שכתב רבינו אפשר דקאי אכל מין דבר אשר יאכל לא אכל שהוא ובין הכי ובין הכי אף אם נשבע שלא יאכל כיון דכללא כייל דאין אכילה פחותה מכזית הוא הדין והוא הטעם:

והרי הוא כאוכל חצי שיעור וכו'. פי' מרן ז"ל דאע"פ שאין חייבין עליו לא מלקות ולא קרבן מ"מ אסור הוא מה"ת כר' יוחנן פ"ב דיומא ע"כ וטעמא דר"י התם דף ע"ד משום דחזי לאצטרופי ולפ"ז נראה דהוי כ"ש גבי נשבע דאם בדבר שהוא אסור ועומד קעבר משום דחזי לאצטרופי בדבר שהוא מותר מעיקרו לא כ"ש שהרי אם היינו מתירים לו חצי שיעור הרי יאכל כל היום פחות מכזית אחר זמן כדי אכילת פרס ועובר על שבועתו

להדיא אלא ודאי דהדין נותן שהוא עובר מה"ת ובזה תתורץ על נכון תמיהת הר"ן ז"ל שהביא מהר"ם גאלנטי דף ק"ט ועיין עוד להרב מל"מ ז"ל:

ואם אמר שבועה שלא אוכל דבר זה וכו'. שם אמר רבא מחלוקת בסתם אבל במפרש כל שהוא ורש"י ז"ל לעיל ד"ה והאי דאפלוג וכו' פי' דמפרש היינו שנשבע שלא יאכל כל שהוא וכו' ורבינו נייד מפירושו נראה משום דקשיא ליה דאם איתא מלתא דפשיטא היא דכיון דנשבע אכל שהוא הרי נאסר לו כל שהוא ועוד מלישנא דרבא גופיה דקאמר מ"ט מפרש נמי כבריה דמי ואי כל שהוא קאמר מה צריך לטעם הרי מפורש ועומד הוא לכך פי' ז"ל דדבר זה קאמר ודו"ק:

הלכה ב

נשבע שלא יטעום כלום ואכל כל שהוא חייב. לשון זה קצת קשה מצד לשון הגמרא דקאמר התם אמר רבא מחלוקת בשלא אוכל אבל בשלא אטעום ד"ה בכל שהוא פשיטא מהו דתימא ליטעום נמי כדאמרי אינשי קמ"ל ע"כ ומדברי רבינו שכתב שלא יטעום כלום משמע דאם לא אמר תיבת כלום שרי ולפ"ז מאי קאמר מ"ד ליטעום נמי וכו' הרי מותר ועומד הוא ובהכרח צ"ל או דתיבת כלום שכתב רבינו לאו דוקא או דתיבת כלום קאי אכל המינין ולא אשיעורא ומדברי רבא אלה יש לנו ללמוד דבשבועות לא אזלינן אחר לשון בני אדם כשהוא הפך לשון תורה וכן יש להוכיח ג"כ ממ"ש שם דף כ"ב גבי שתיה שהיא בכלל אכילה איבע"א סברא דא"ל איניש לחבריה נטעום מידי ועיילי ואכלו ושתו וכו' והמל"מ ז"ל האריך בזה עיין עליו ולא זכר שתלמוד ערוך הוא בידינו בגמרא דידן מדברי רבא כאמור:

הלכה ג

לפיכך אם אכל ושתה וכו'. כתב מרן ז"ל דלשון לפיכך אינו מכוון ע"כ ולענ"ד נראה שהוא מכוון וה"פ מכיון שאמרנו דשתיה בכלל אכילה א"כ הכל הוא דבר אחד ולפיכך אם אכל ושתה אינו חייב אלא מלקות אחד דהיא היא. והרב לח"מ ז"ל דקדק דתיבת לפיכך אינה מדוקדקת דמשמע דאם אין שתיה בכלל אכילה חייב שתים וזה הוי הפך הגמרא עיין עליו. ולענ"ד נראה כמ"ש ודיוק זה לא חשש בו רבינו שאין השכל מקבלו כלל וראיתי להפרי חדש ז"ל שכתב דאף אם התרו בו אל תאכל ואל תשתה אפ"ה אינו חייב אלא מלקות אחת דאל"כ פשיטא וכו' ע"כ. ולא היה צריך לכתוב זה דממילא הוא מובן וק"ל:

הלכה ד

וכמה ישתה ויהא חייב וכו'. טעמו ונימוקו עמו דבשבועות הולכים אחר לשון תורה מדאמר רבא התם מחלוקת בשלא אוכל אבל בשלא אטעום ד"ה בכל שהוא. פשיטא מהו דתימא ליטעום כדאמרי אינשי קמ"ל הרי דאין אנו הולכים אחר לשון בני אדם וכבר הזכרנו זה לעיל הל' ב':

הלכה ח

היה חבירו וכו'. יש להסתפק אם נאסר זה האיש בכל יין וחלב ודבש או דילמא שלא נאסר אלא באותם של חבירו שהיה מסרהב בו ודברי רבינו סתומים שהרי סתם וכתב ושתה מהם ואנחנו לא נדע אם תיבת מהם קאי על המשקין סתם או על אותם של חבירו ומסתברא ודאי שלא נאסר עליו אלא אותם של חבירו שלהם נתכוון וכ"כ התוס' שם ד"ה במסרהב בו חבירו ואינו אוסר עצמו אלא בשלו ע"כ. ובס' כ"י קדמון מצאתי כתוב וז"ל הרב בעל ההשלמה פסק שאם נשבע שלא אשתה יין ושמן ודבש והיו מונחין לפניו חייב על כל אחת ואחת והר"מ לא פסק זה ונ"ל שדעתו שאין זה כהלכה ספר הבתים עכ"ל. נראה שדעתו ז"ל לפסוק כרב פפא אלא דק"ק דהא מקשה עליה ודילמא וכו' ומסיק אימא שלא אשתה אלו ומינייהו משמע דמונחין לפניו לחוד לא סגי ואפשר דס"ל דרב אחא בריה דרב איקא אאוקמתא דרב פפא קאי ודו"ק:

הלכה י

וכן אם אמר שבועה וכו'. הראב"ד ז"ל השיג על רבינו דכיון שבתחילה לא נשבע אלא ליומו ולבסוף נשבע על אותו ככר לעולם הו"ל לחיובי תרתי ומרן ז"ל כתב דגבי היום אין כאן תוספת ע"כ. ונראה שמוכרח לומר כן בדברי רבינו אלא שראיתי להרח"א ז"ל פרשת ויקרא דף ט"ו שתמה עליו דהא הו"ל איסור שני מוסיף ומגו דחלה השבועה לשאר הימים חלה ג"כ ביומיה דומיא דשלא אוכל תאנים וחזר ונשבע שלא יאכל תאנים וענבים דחייב על התאנים שתים (כמ"ש רבינו פ"ה) מטעם מגו ונשבע שלא יאכל מצה כל השנה חייל בליל פסח מטעם מגו וצ"ע עכ"ל. ובפרשת בהעלותך דף פ' כתב וכ"ת דס"ל דמגו למפרע לא אמרינן משא"כ תאנים וענבים נוסף איסור ביומו גם נשבע שלא יאכל מצה דוקא בתוך השנה דאי ליל פסח נשבע הו"ל מגו למפרע ולא חייל. ליתא דתנן פ"ב דנדרים (דף ט"ז) יש נדר בתוך נדר ואין שבועה בתוך שבועה ובגמרא א"ר הונא ל"ש אלא דאמר הריני נזיר היום הריני נזיר למחר דמגו דקא מתוסף יומא יתירה חייל נזירות על נזירות דכוותה גבי שבועה שלא אוכל תאנים וחזר ואמר שבועה שלא אוכל תאנים וענבים דלא חיילא שבועה והאמר רבא שבועה שלא אוכל תאנים וכו' מגו דחל

שבועה על ענבים חיילא נמי על תאנים רב הונא לא ס"ל כרבא ע"כ. ואם איתא לוקמא בכה"ג שבועה שלא אוכל היום שבועה שלא אוכל ככר זה דאין מגו למפרע ויודה רב הונא לרבא בדין התאנים אלא מוכח דכיון דיש תוספת אמרינן מגו למפרע וצ"ע עכ"ל. **ולענ"ד** נראה בחדא מתרי אנפי חדא דא"א ליה לתלמודא לאוקומי בדרב הונא הכי דהא בעינן דכוותה גבי נדרים וכיון דרב הונא גבי נדרים בעי שיאמר היום ולמחר דוקא אי גבי שבועות מוקמינן בשלא אוכל היום ובשלא אוכל ככר זו שאנו באים לחייבו משום אכילת היום בכי הא ליכא לאוקומא גבי נדרים דהא ר"ה קאמר להדיא דאם אמר הריני נזיר הריני נזיר לא חייל ועוד נראה לענ"ד ע"פ מה שכתב הר"ן ז"ל דכי מוקים לה רב הונא בשלא אוכל תאנים ושוב נשבע שלא יאכל תאנים וענבים הכוונה שנשבע על תאנים עם ענבים וכי היכי דשבועה שניה לא חלה על התאנים מפני שכבר הוא מושבע עליהם ה"נ לא חלה על הענבים עיין עליו. נמצא דאדרבה המיגו אינו מועיל כלום לומר דמגו דחל על הענבים חל נמי על התאנים אלא אמרינן דכיון שנשבע על הדבר פעם אחת שוב לא תחול עליה השבועה שניה כלל אף שנתוסף האיסור במגו וכיון שכן בהכרח הוא פליג עם רבא ואף אם נוקים מלתא דרב הונא בשבועה שלא אוכל היום שבועה שלא אוכל ככר זה דאינו חל אכתי בההיא דתאנים וענבים פליג עם רבא דהא המיגו אינו מעלה ולא מוריד. וגם בזו י"ל דלא הוה מצי לאוקומא הכי משום דדכוותה גבי נזירות לא אתי שבדיבור היוצא בראשון יתחייב שתי נזירות כאמור ועוד י"ל דכיון דלית הלכתא כרב הונא בהא לא חש תלמודא לאלומי למלתיה:

הלכה יד

שבועה שלא אוכל תאנים וחזר ונשבע שלא יאכל תאנים וענבים כאחת. דין זה לא נתברר בגמ' וכבר מרן ז"ל הליץ בעד רבינו שגירסתו כגירסת הספרים שהזכירו התוס' ז"ל ע"כ. ועכ"ז עדיין לא תיקן תיבת כאחת שהזכיר רבינו מנ"ל ומצאתי להר"ן ז"ל פ"ב דנדרים דף י"ז שהכריח דצ"ל כאחת עיין עליו. וזה נראה דעת רבינו ג"כ והיה יכול רבינו לכלול דין זה בדין שהזכיר לעיל י"א ולא להפסיק בין דיני תשע ועשר וכו' אלא שנתכוון להסמיך דיני חצי שיעור שהוא הדין הבא. ומ"ש והפריש קרבן וכו' כלומר דבזה הורה דעל אכילת תאנים לחודייהו שהיא השבועה הראשונה נתכוון וכיון שכן כשאכל אח"כ הענבים אינן מצטרפין עם התאנים דאם לא הפריש קרבן ואכל תאנים ואכל אח"כ ענבים בהעלם אחד יתחייב שתים כמבואר. ועוד נראה פשוט דאם אכל תאנים והפריש קרבן ואח"כ חזר ואכל תאנים וענבים כאחת חייב קרבן אחר שהרי שבועה שניה חיילה במגו ודאי:

הלכה טו

וכן הנשבע וכו'. כבר ידוע מ"ש הראב"ד ז"ל והלצת מרן ז"ל שרבינו היה גורס כגירסאות ספרים הראשונים שהביאו התוס' ז"ל אך עדין צריכים אנו למוד'עי שרבינו כתב וחזר ונשבע שלא יאכל עשר ותשע וכו' וגירסא זו לא הוזכרה לא בדברי התוס' ולא בפי' רש"י דהנה התוס' ז"ל כתבו דצריך לחלק על כרחך בין הך להההיא דט' וי' דהתם איכא איסור שבועה בכל י' (ורש"ל הגיה ט') וכל ט' שיאכל מהנך עשר קאי באיסור שבועה אבל הכא לא היה איסור שבועה בתחילה כלל על הענבים ושייך כאן מיגו והוא הדין נמי אי אמר שבועה שלא אוכל ט' אלו וחזר ואמר שבועה שלא אוכל עשר דחיילא שבועה שניה ע"י מיגו עכ"ל. ביאור דבריהם מפני שהם כתבו בתחילה דבספרים היה כתוב שבועה שלא אוכל תאנים וחזר ונשבע שלא יאכל תאנים וענבים אבל שאר נוסח התלמוד הוא שוה לנוסחתינו וכיון שכן הרגישו דלמה לא הביא התלמוד ההיא דט' וי' שהיא דומיא דתאנים וענבים שנמצא שהוסיף בשבועה שניה ולזה כתבו דעל כרחך יש לחלק ביניהם משום דלא שייך בה מיגו ושוב כתבו דיתכן לדמותן כגון שיאמר אלו וזו היא כוונת הוהוא הדין שכתבו ז"ל נמצא דלכל הגירסאות מ"ש בגמ' ה"נ כגון דאמר שבועה שלא אוכל עשר וחזר ואמר שבועה שלא אוכל תשע היא הגירסא האמתית בכל הספרים וכיון שכן רבינו שכתב עשר ועשר ותשע מנא ליה והרב לח"מ ז"ל כתב דרבינו היה גורס בגמרא ה"נ שלא אוכל עשר וחזר ואמר שבועה שלא אוכל עשר ותשע ואכל עשר והפריש קרבן וחזר ואכל תשע הו"ל תשע חצי שיעור וכו' וכתב דכוונת רבינו היא כשאמר אלו כדברי התוס' וכו' והא דקאמר אביי זמנין דמשכחת לה להא דעיפה הכוונה שהוא דומה קצת למלתיה וכו' ע"כ. וכעין זה כתב הרב אנג'יל ז"ל בשיטתו עיין עליו. ואני תמיה על שניהם ז"ל דהרואה יראה כמה דוחקים יש בדבר חדא דאעיקרא דמילתא תקשה על גירסת הגמרא אמאי לא מוקים לה לתשע ועשר גרידא שהם דברי עיפה ונקט חלוקה שלא הוזכרה בדברי עיפה ומכ"ש במ"ש דבאומר אלו קאמר דשפיר מיתוקמא בתשע ועשר כדברי התוס' הנ"ל ותו דאם איתא היכי קאמר אביי זמנין דמשכחת לה להא דעיפה וכו' הא לא נגע ולא פגע אם מצד המנין אם מצד הלשון דהא בעי שיאמר אלו להדיא מה שלא הוזכר בדברי עיפה עד שמטעם זה לא הזכיר אביי ההיא דט' וי' ותו דאם איתא רבינו שהוא פוסק הדין היה לו להזכיר להדיא תיבת אלו ולא לסתום ועוד דדומיא דכל החלוקות שהזכיר בפרק זה שאין בהם תיבת אלו ותו תימה טובא דמרן ז"ל הליץ בעד רבינו ע"ע ואם איתא כמ"ש הרב לח"מ ז"ל מה זו שתיקה לכך נראה דרבינו היה גורס כמ"ש בחיבורו ממש והוי דומיא דתאנים ותאנים וענבים ממש ודלא כהתו' ז"ל דכי היכי

דא"א לו להתחייב בענבים אא"כ יאכל עמהם התאנים ואפ"ה כשאוכל שתיהם חייב שתים ה"נ אף דא"א לו לאכול הי"ט אא"כ יאכל עשר אפ"ה כשיאכל י"ט יתחייב שתים אלא דאם הפריש הקרבן מה שיאכל אח"כ הוי כחצי שיעור וכו' ומעתה דברי אביי יבואו על נכון על דברי עיפה במה שחייב שתים בתשע ועשר דמשמע דמפני שהוסיף במנין בשבועה שניה לכך יתחייב שתים ואמר אביי דיתכן דין זה ע"פ דין התאנים והענבים דהיינו כשחזר והזכיר בשבועה שניה להדיא מה שכבר נאסר בשבועה ראשונה דומיא דתאנים וענבים ממש ולכוונה זו הקדים העשר שני לתשע וכתב רבינו כוונתו על ט' עשר כדי שיבא על נכון הדומיא וכו' ויתיישבו דברי אביי בטוב טעם וסתמיות דברי מרן ז"ל ג"כ ודו"ק כי הוא כפתור ופרח שבח לאל יתברך:

הלכה כא

אינה שבועת שקר משעת שבועה. בס' כתיבת יד קדמון מצאתי כתוב וז"ל הרב בעל ההשלמה כתב שאם נשבע שיעשה ולא עשה אינו לוקה מפני שהיא התראת ספק ויראה לי שדעת הרב ז"ל שאין זה התראת ספק הואיל והשבועה חלה עליו אם התרו עליו אבל כדי שלא תעבור על שבועתך התראת ודאי היא והתראת ספק לדעת הרב יתבאר בפרק שאחר זה עכ"ל. ולכאורה הדברים מגומגמים במ"ש ויראה לי וכו' דאם קאי להרב בעל ההשלמה לא אפשר שהרי הוא כתב להדיא מפני שהיא התראת ספק ואי קאי ארבינו גם זה קשה טובא שאיך יכתוב שאין זה התראת ספק והרי רבינו פסק להדיא שהרי לא עשה מעשה דמשמע דס"ל דאף דהתרו התראת ספק והויא התראה הכא פטרינן ליה מפני שלא עשה מעשה וידוע שזו עצמה הויא מחלוקת ר' יוחנן וריש לקיש דלר"י פטור מפני שלא עשה מעשה ולר"ל מפני שהוא התראת ספק ומינה יש לנו ללמוד דודאי רבינו ס"ל דהתראת ספק שמה התראה שהרי פסק כר"י וכן מוכח להדיא מדין אכל שתיהם במזיד שכתב בהל' י"ז דודאי התראת ספק היא וכן בהל' י"ט ומ"ש בפ"ה הל' ב' אינו סותר זה בשום אופן כמ"ש שם בע"ה:

הלכה כב

מי שאמר לחבירו שבועה [לא אוכל] לך וכו' לא אוכל וכו'. לא ידעתי למה שינה רבינו מלשון המשנה דקתני פ"ב דנדרים דף ט"ז שבועה שאוכל לך ואולי דט"ס הוא וכצ"ל ומ"ש ואם אמר כל הלשונות האלו וכו' הוא ג"כ משנה שם פ"ב דנדרים דף י"ז ומרן ז"ל ציין מההיא דפ"ג דשבועות ולא ידעתי למה לא ציין ממכילתין דבה קעסיק ואתי ואולי משום דבהא הזכיר ג' שבועות משא"כ בנדרים דליכא אלא תרתי ודוחק:

פרק ה

הלכה א

ואע"פ שאינו בלהבא וכו'. וכמ"ש פ"א הל' ב' ומ"ש **ומכין אותו מ"מ וכו'**. משמע דאף אם קיימו שבועתו מכין אותו דרך קנס מפני שנשבע בדבר שאין בידו לקיים וכן נראה מדסתם כן בתחילת הדין:

הלכה ב

ונמצא כשמתרין בו התראת ספק שאין לוקין עליה אא"כ היה לאו שבו מפורש בתורה כמ"ש בהל' סנהדרין. הנה מרן הקדוש תמה על רבינו דמנא ליה הך מילתא שכתב אא"כ היה לאו שבו מפורש וכו' והניחו בצ"ע עיין עליו. גם בפט"ז דהל' סנהדרין נתקשה בלשון זה ולא תירץ כלום. והנה ראיתי להרמ"ע מפאנו ז"ל סי' כ"ו שתירץ דכוונת רבינו הוא על בירור האיסור דומיא דההיא דתנן פ' כסוי הדם (חולין דף פ"ו) חש"ו ששחטו בינן לבין עצמן אסור לשחוט אחריהן ואם שחט אינו סופג את המ' ופי' רש"י והר"ן משום דהתראת ספק היא והא גופה קשיא דהא קי"ל שמה התראה ותירץ דכל היכא דליכא לברורי ספיקא כההיא דאותו ואת בנו וכו' אין לוקין עליה אבל אם אפשר לברורי כגון התראת ספק דלא תקח האם וכו' ה"ז חייב אע"ג דבשעת התראה ספיקא הוי הויא התראה ולוקה וזו היא כוונת רבינו במ"ש בפרקין אא"כ היה הלאו שבו מפורש בתורה ופי' דבריו בהל' סנהדרין שחייב מלקות על התראת ספק דשלוח הקן וכו' אבל הלאו שבס' שחיטה אחר חש"ו אינו סופג דדילמא קמייתא לאו שחיטה היא וכו' עכת"ד. ואני הצעיר שמעתי ולא אבין חדא דמה ענין ההיא דאותו ואת בנו להתראת ספק דאפליגו בה ר' יוחנן וריש לקיש דבאותו ואת בנו כל העולם כולו יודו דאין ללקות מי ששחט אחר החש"ו כיון שיש ספק גמור בדבר וידוע דאין מלקין על הספק מעולם דמלקות במקום מיתה הוא עומד ותו דלר"מ דקי"ל כוותיה ס"ל דרוב מעשיהם של החש"ו מקולקלין עד שחייב מלקות לאוכל משחיטתן ורבינו פסק כוותיה פי"א דהלכות שחיטה דמותר לשחוט אחריהן מפני שאינה שחיטה כלל וכיון שכן מה שייך בזה דא"א לברורי דדבר זה לא יאמר אלא כשאנו מסופקין בדבר בספק שקול אבל כשהדבר פשוט אצלינו אין שייך זה וכיון שכן דין התראת ספק לא נגע ולא פגע בדבר זה ובפרט לענין דינא כאמור ומה שהביאו להרב לגדר זה הוא מפני שמצא לרש"י והר"ן ז"ל שכתבו במתניתין דטעמא דאינו סופג את המ' משום דהתראת ספק היא ע"כ. והרואה הדברים במקומם בלבבו יבין דאין כוונתן על התראת ספק כדבעלמא דזה לא יתכן כמבואר דכיון שזה הוא ספק שקול לא יתכן בו מלקות ולא מטעם ההתראה מצד עצמה אלא מטעם שהדבר מצד עצמו

הוא ספק וא"א ללקות על הספק א"כ תיבת התראה לאו דוקא ותו דלר"מ דקי"ל כוותיה אין כאן ספק כלל ופשיטא דכוונת רש"י והר"ן הוא ארבנן דפליגי עליה וס"ל דהוי ספק כמ"ש התוס' שם. ועם כי יש ליישב כוונת הרב אף שהדברים לא באו בכיוון יותר נראה דכוונת רבינו כמ"ש הרב לח"מ ז"ל דרבינו נסתפק בדבר מפני שדומה לשבועת בטוי דהיינו שקר מצד אחד ודומה ג"כ לשבועת שוא מצד אחר אם לא יקיימו דבריו ונמצא שאין הלאו שבו כלומר במציאות זה מפורש ולא דמי ללאו הניתק לעשה שביאר רבינו פט"ז דהל' סנהדרין דהתם הלאו הוא מפורש אלא שלא ידענו אם יקיים העשה אם לאו לכך הוי התראת ספק משא"כ הכא דאין לאו מפורש במציאות זה ותתורץ תמיהת מרן ז"ל על נכון וכ"כ הרב שם בפ' הקודם ג"כ ע"ש ומעין זה כתב הרדב"ז ז"ל שנדפס מחדש ח"ב סי' קס"ו בלשונות רבינו עיין עליו:

הלכה ד

ושמעון חייב וכו'. תמוהים דברי רבינו דלמה יתחייב שמעון מאחר שלא נשבע וידוע שכבר הטור ז"ל השיג עליו ואם נאמר דאיירי בענה אמן כמ"ש לעיל קשה חדא דמילתא דפשיטא היא ותו דאם איתא איך סיים רבינו שלא נשבע זה אלא על דבר שהוא ברשותו ואם ענה אמן מה לי אם הוא ברשותו או אינו ברשותו ובשו"ת הרדב"ז ח"ב שנדפס מחדש סי' רמ"ו וסי' קצ"ז ראיתי שכתב דבענה אמן מיירי ומ"ש שלא נשבע אלא על דבר שהוא ברשותו לא בא אלא לאפוקי דאם אינו ברשותו אין שמעון חייב לקיים שבועת ראובן כלל אלא שאם קיימו ה"ז משובח וכו' ע"כ. ואכתי קשה דאם איתא ליפלוג וליתני בדידה בין ענה אמן ללא ענה אפי' בדבר שהוא ברשותו אם לא שנאמר שרבינו בפ"ה דהל' נדרים הל' א' כתב ראובן שאמר לשמעון הריני עליך חרם או הרי אתה אסור בהנייתי אם עבר ונהנה אינו לוקה שהרי לא אמר שמעון כלום ע"כ. ובהל' ג' כתב ראובן שאמר לשמעון פירות פלוני אסורין עליך וכו' אין זה כלום שאין אדם אוסר חבירו בדבר שאינו שלו אא"כ ענה שמעון אמן ע"כ למדנו מזה שני דברים אחת שאין לחייב מלקות אא"כ ענה אמן וכדמשמע ג"כ מסתמיות דבריו בפ"ב ואז אפילו בדבר שאינו ברשותו ועוד בדבר שהוא ברשותו נאסר לכתחילה על שמעון אף שאינו לוקה ובשאינו ברשותו אין כאן איסור כלל ודו"ק:

הלכה ה

שבועה שלא אוכל וכו' פטור משום שבועת בטוי. מדקדוק הלשון משמע דמשבועת בטוי הוא דפטור הא משבועת שוא אינו פטור אך מ"ש בחלוקה אחרת דשבועה שאוכל

וכו' פטור משבועת ביטוי צ"ל דאגב רישא נקטיה דהא בההיא א"א לחייבו משום שבועת שוא. ובביאור דברי רבינו עיין להרב לח"מ והרדב"ז סי' קס"ו:

הלכה ח

שבועה שאוכל פחות מכזית נבלה וכו'. דין זה צריך ביאור תחילה במ"ש מרן ז"ל דזה נלמד ממ"ש בסמוך דחצי שיעור אינו מושבע עליו וכו' דנראה דדבר פשוט הוא ונראה הפך הסוגיא דהתם דף כ"ד דפריך בשלמא לריש לקיש משכחת לה בלאו והן אלא לר' יוחנן בשלמא לאו משכחת לה אלא הן היכי משכחת לה ופי' רש"י אלא הן שבועה שאוכל נבלות ושחוטות מי משכחת לה דתיחול אנבלות לבטל שבועת הר סיני ע"כ. הרי דאין ללמוד בפשיטות דין ההן מדין הלאו והיכי כתב מרן ז"ל דדין שבועה שאוכל נלמד מדין שבועה שלא אוכל וא"ת שזה לא נאמר אלא על שיעור שלם דמושבע ועומד הוא אבל על חצי שיעור דאינו מושבע לא הרי התוס' ז"ל בדף כ"ג ד"ה דמוקי לה כד"ה וכו' כתבו בסוף דבריהם דלר"י דחצי שיעור אסור מה"ת ליתי בלאו והן מכח הך סוגיא דמהך סוגיא משמע דהן לא משכחת לה והכריחו דהיכי משתבע על חצי שיעור הא מושבע ועומד מהר סיני הוא ע"כ. וכן הקשה בס' לחם יהודה נר"ו ולא תירץ כלום עיין עליו.

ולענ"ד נראה דיש ללמוד דחצי שיעור אינו מושבע אפילו בהן מההיא בעיא דרב אשי דף כ"ב שם שאמר שבועה שלא אוכל חרצן בכמה כיון דכזית איסורא דאורייתא הוא וכי קא משתבע אהתירא קא משתבע ודעתיה אמשהו או דילמא וכו' ע"כ. וכתבו שם התוס' ז"ל דאפילו לר"י דאמר חצי שיעור אסור מה"ת אתיא בעיא דרב אשי דמסתמא כר"י סבירא ליה דקי"ל כוותיה וה"ט דכיון דליכא אלא איסורא בעלמא לא חשיב ליה מושבע ועומד ע"כ. וכיון דרב אשי בהכרח ס"ל כר"י דקי"ל כוותיה מעתה עיקר בעייתו צ"ל דהוא אקושטא דדינא וקרי לפחות מכזית התירא כלפי גוף השבועה דחלה עליו שבועה זו וכיון דקרי ליה בהך לישנא דהתירא א"א לומר שיהא מושבע מהר סיני על חצי שיעור כלל ומכח זה הוא שנמשך לו לרבינו ההן מהלאו וכדברי מרן ז"ל וההיא סוגיא דלא משכחת הן כלאו מתפרשת על שיעור שלם דוקא וכדברי רש"י שהזכרנו.

אלא שאני תמיה מדברי מהרשד"ם ז"ל יו"ד סי' פ"ו שכתב וז"ל אבל מה שהוא מדרש חכמים שאינו מפורש בתורה שבועה חלה עליו וכן נראה מתוס' דהיכא דליכא לא לאו ולא עשה אפילו באיסור תורה שבועה חל עליו לתירוץ קמא דתוס' בשבועות דף כ"ב ובדיבור דמוקי לה כדברי וכו' מקיים תירוץ זה וכו' ע"כ. והדבר תמוה דאדרבה בדיבור דמוקים דחו התירוץ ההוא לגמרי מכח הסוגיא וחס לן לומר דלא ראה הרב סוף דבריהם ז"ל ואיך שיהיה אין ספק דרבינו לא ס"ל כדברי התוס' ז"ל בזה אלא פשיטא ליה דמה

שאינו מפורש בתורה אינו מושבע עליו כלל והשבועה חלה וכמ"ש הרדב"ז ז"ל שנדפס מחדש סי' קס"ו.

אלא שיש לתמוה על רבינו דבפ"א הל' ז' כתב שאם נשבע שיתענה בשבתות ובי"ט הוי נשבע לבטל את המצוה וכו' והא התם אינו מפורש בתורה חיוב אכילה כלל ואיך נאמר דהוי נשבע לבטל את המצוה ומאי שנא מחצי שיעור שאף שאיסורו מה"ת מ"מ כיון שאינו מפורש אין נקרא מושבע ועומד וכן הקשה בס' לחם יהודה נר"ו עיין עליו ואין לומר דהתם המצוה היא בקום עשה והכא בשב וא"ת דהדברים ק"ו אם בשב וא"ת חלה השבועה ואמרינן ליה קום אכול לקיים שבועתך מכ"ש בשב וא"ת דאמרינן ליה שב וא"ת לקיים שבועתך לכן נראה דרבינו סבור דאכילת שבת היא מדאורייתא ומפורשת בה שהרי כתב בפ"ל דהל' שבת דד' דברים נאמרו בשבת שנים מה"ת ושנים מד"ס והן מפורשים מדברי הנביאים שבתורה זכור ושמור ושנתפרשו ע"י הנביאים כבוד ועונג וכו' ובהל' ז' כתב איזהו עונג זה שאמרו חז"ל שצריך לתקן תבשיל שמן ביותר ומשקה מבושם וכו' ע"כ וכיון דעונג הוא אכילה ושתיה ומפורש בדברי קבלה דהרי הן כדברי תורה הרי הוא מדאורייתא גמור ומ"ש בריש הפרק אינו אלא כלפי מ"ש בתורה ממש דהיינו זכור ושמור וע"ז דייק לכתוב והן מפורשין ע"י הנביאים וכו' ושנתפרשו ע"י הנביאים וכו' הוסיף זה ללמדנו דהרי הם מן התורה ג"כ אלא דכלפי מ"ש בתורה להדיא קרי להו ד"ס וכיוצא בזה מצינו לרבינו פ"א דהל' אישות שכתב בביאה ובשטר מה"ת ובכסף מד"ס וידוע דגם הכסף מה"ת גמור אלא דמפני שאינו מפורש בתורה קרי ליה ד"ס משא"כ חצי שיעור דאינו מפורש בתורה כידוע ולכך לא מקרי מושבע מהר סיני. ועוד הביא הרשב"א ז"ל סי' תרי"ד דבברכות אמרו אלא מעתה שבתות ויו"ט דעל כרחיה אכיל הכי נמי אלמא דבשבת צריך לאכול פת מדאורייתא וכו' גם במגילת תענית אמרו מי שנשבע להתענות בשבת ה"ז שבועת שוא ע"כ ועמ"ש עוד פ"ג דהל' נדרים הל' ט' בס"ד ודע דהרדב"ז ז"ל שנדפס מחדש סי' קס"ו כתב על דין זה ומיהו אם אפשר ע"י פתח וחרטה מתירין לו ופותחים לו פתח ומסתברא דאע"ג דקי"ל אין פותחין בנולד הכא פותחין בנולד ומתירין לו כדי שלא יעבור על איסור תורה עכ"ל. ולא זכיתי להבין מאי נולד שייך בדין זה ואולי דכוונתו על מאי דתנן אין פותחין בכבוד המקום ונולד דנקט לאו דוקא:

הלכה ט

וכן הנשבע שלא לאכול חרצן ואכל ממנו פחות מכזית וכו'. בזו לא הזכיר אכילת כזית משום דמילתא דפשיטא היא ונלמד מדין העפר שהזכיר במכ"ש ולפ"ז מה שצדד רבא

בזו משום דמתאכיל ע"י תערובת כוונתו על פחות מכזית לפוטרו לגמרי דומיא דשאר מיני אכילות וכבר כתבתי בזה בשיטת הש"ס שלי בס"ד ובדין הנזיר שהזכיר רבינו עיין להרב לח"מ והרדב"ז שנדפס מחדש סי' קס"ו וס' לחם יהודה נר"ו ואין להאריך:

הלכה יא

אבל אם נשבע וכו' לא שבועת ביטוי ולא שבועת שוא. מרן ז"ל כתב דנקט לה אגב סיפא א"נ משום דסד"א דאיכא בזו משום שבועת שוא שהוא נשבע שלא יעבור עבירה וסתם ישראל הוחזקו שאינם עוברים עבירה וכו' והוי כנשבע על תרין דאינון תרין ע"כ וקצת קשה דהא קי"ל בחגיגה ובמס' נדרים מנין שנשבעים לקיים את המצוות שנאמר נשבעתי ואקיימה וכו' ומעשה דבעז יוכיח שנשבע ליצר חי ה' שלא יעבור עבירה גם מה שדימה לתרין דאינון תרין לא דמי דהתם א"א בעולם בענין אחר אבל הכא יתכן מכח פיתוי היצר ולאנסו עובר אם לא שנאמר דהא דנשבעים לקיים המצוות היינו ביצרו תוקפו ובהא לא איירי רבינו אלא איירי בסתם והכי מסתבר ומצד זה דומה קצת לתרין דאינון תרין וכבר כתב מרן ז"ל תירוץ אחר כמבואר:

הלכה יג

שבועה שאוכל ככר זו וכו'. אף דבפ"ד הל' ט' פסק רבינו שבועה שלא אוכל ככר זו כיון שאכל ממנה כזית חייב י"ל דשלא אוכל ככר זו תכף שהתחיל לאכלה התחיל החיוב ונגמר בשיעור כזית שהוא שיעור אכילה משא"כ בשנשבע שיאכל אותה אין קיום השבועה אלא בגמר אכילתה ממש ועיין להרב לח"מ ז"ל:

הלכה טז

ויראה לי שהוא לוקה משום שבועת שוא. צריך להבין האי ויראה לי ההיכא קאי אי קאי ההך דלהרע לאחרים לחוד או גם אירשא דהיינו אנשבע לקיים המצוה וכו' אי קאי גם אירשא תקשה דלעיל הל' י"א כתב רבינו דאם נשבע שלא יאכל נבלה וטריפה אין כאן חיוב שבועה כלל לא שבועת בטוי ולא שבועת שוא הרי דבנשבע לקיים את המצוה פסק דאין כאן אפילו שבועת שוא ואי לא קאי אלא אסיפא דהיינו להרע וכו' אכתי תקשי דמ"ש מנשבע לבטל את המצוה דפסק בהל' י"ב שאם נשבע שיאכל נבלה וטריפה ה"ז לוקה משום שבועת שוא ולמה בדין זה לא דימהו לאותו דין עד שהוצרך לומר ויראה לי וכו' וי"ל דיש לחלק בין המצוות שבינו למקום למצוות שבין אדם לחבירו דהא במה שבין אדם לחבירו מצי חבירו מחיל (כדתניא בפ' החובל הכני ופצעני ע"מ שאתה פטור ה"ז פטור ועיין לרבינו פ"ה דחובל ומזיק ומרן ז"ל שם) וכיון שכן יש לחלק ולומר דבדבר שבין אדם לחבירו אין נקרא נשבע לבטל את המצוה כיון דאיכא צד לומר שאין כאן

מצוה כשהלה מחל משא"כ במצוה שבינו לשמים שאין לו בית מנוס ולכך הוצרך רבינו לכתוב בזה ויראה לי כלומר דמצד צוויו יתברך יש לחייבו משום שבועת שוא:

הלכה יז

נשבע להרע לעצמו וכו'. בס' כ"י קדמון דף מ"ד ועיין מה שכתבתי בפ"ה דחובל ומזיק:

הלכה יח

נשבע שלא יאכל מצה וכו'. מרן ז"ל כתב דדעת רבינו לפסוק כהירושלמי והוצרך לידחק בדברי הירושלמי אמנם הרדב"ז ז"ל שנדפס מחדש בס"ס קס"ו כתב דרבינו אינו פוסק כהירושלמי ומכח זה נדחק בביאור דברי רבינו עיין עליו. וממ"ש רבינו פ"א הל' ו' נראה דמ"ש כאן שנה או שתים וכו' לאו דוקא דה"ה אם אמר סתם ונקט הכי משום דרך העולם גם במה שכתב רבינו או שלא יעלה עליו בגד וכו' מרן ז"ל הניחו בצ"ע וכן הרב לח"מ ז"ל והרדב"ז שם ביאר דכוונת רבינו באומר שלא יעלה עליו בגד של ארבע כנפות בציצית עיין עליו. ולענ"ד נראה דרבינו לא נקט לה אלא לדוגמא בעלמא ודבר זה יתכן בשופי בכהנים ולוים בזמן הבית שהם מצווין ללבוש הבגדים בשעת העבודה והיא מ"ע גמורה כמ"ש פ"י דהלכות כלי המקדש ובפתח ההלכות שם ובהכי א"צ לידחק בשום דבר דכיון דלדוגמא בעלמא נקטיה כתב הדין סתם להיכא דשייך והמעיין יבחר:

הלכה כ

או שלא יאכל כלום ז' ימים. שיעור זה הזמן לא נמצא בשום מקום ומרן ז"ל הביא הירושלמי דקתני ג' ימים ולענ"ד נראה דרבינו הוה גריס בירושלמי ז' ימים והכי מסתברא דאי ג"י קאמר הרי מקרא מלא כתיב וצומו עלי ואל תאכלו ואל תשתו שלשת ימים לילה ויום הרי דיכולין לסבול ג"י ולא הוי כמו השינה שהוא דבר בלתי אפשרי בעולם ואף דלענין חילוק השינה מן האכילה רבינו נייד מזה הירושלמי מ"מ לענין שיעור הימים סמך עליו ועוד י"ל דכיון שרבינו היה רופא מובהק חכמתו עמדה לו בדבר זה ובס' כ"י קדמון מצאתי כתוב וז"ל:

הלכה כא

נשבע שראה גמל פורח וכו'. במתניתין תני נמי נחש כקורת בית הבד ומוקים לה בגמ' בשגבו טרוף ורבו הפירושים בו ורבינו לא רצה להאריך וסמך על מש"כ וכן כל כיוצא בזה:

הלכה כב

דבר ידוע וכו'. כתב הרדב"ז ז"ל ס"ס קס"ו דאף אם הנשבע חכם גדול בתכונה ונשבע שהשמש גדולה מן הארץ פטור וגם אם נשבע שהיא קטנה מן הארץ וכו' ע"כ. ומילתא

דפשיטא היא דשבועת שוא לא תלו חז"ל בידיעתו ולא בדעתו אלא בדבר הברור וניכר לג' בני אדם:

ואינו חייב וכו' לג' בני אדם. ראיתי להרב לח"מ ז"ל שהבין בדברי הרב בית יוסף יו"ד סי' רל"ו שרבינו אינו מפרש כפי' רש"י בהא ומכח זה הקשה מהסוגיא דף כ"ה דאמר להדיא דחייב משום שבועת שקר ולא תירץ כלום. ואחרי המחילה הראויה אין שום הכרח להבין דברי הרב ב"י כן כדי להקשות עליו ועל רבינו מסוגיא ערוכה דהרב ב"י לא נכנס בדבר זה כלל ומכ"ש שכבר הזכיר כאן פי' רש"י ע"ד רבינו דנראה להדיא דגם רבינו מפרשה הכי וק"ל:

פרק ו

הלכה א

ה"ז נשאל לחכם. פי' שהוא מובהק ומומחה וכמ"ש בהל' ה' והיינו מדאמרו בבכורות פ' פסולי המוקדשין ה"ד חכם א"ר נחמן כגון אנא וידוע דר"נ היה גדול הדור ומ"ש רבינו **או לשלשה הדיוטות** משמע כפשוטו אף דלא גמירי וסברי וכן משמע ממ"ש בפ"ב דנדרים בפי' המשנה אמנם הגהות מיימוני הביאם מרן ז"ל פירשו דלאו הדיוטות גמורים אלא דמסברי להו וסברי ע"כ. גם בשו"ת הרדב"ז שנדפס מחדש פי' דברי רבינו בפשיטות דהדיוטות דקאמר היינו דמסברי להו וסברי וכדאיתא בבכורות וכו' ע"כ. ואף ששם אמרו זה על דברי ר' יהודה ומשמע דלת"ק א"צ לזה מ"מ יותר טוב לומר כן כדי שלא להרחיק הדעות דאם נאמר דלת"ק אפילו הדיוטות גמורים דלא גמרי וסברי סגי א"כ פליגי בתרתי ועיין להרב ב"י ז"ל:

הלכה ג

ואין אדם יכול להתיר שבועת עצמו. מדכתב שבועת עצמו ולא כתב שבועתו משמע דאף שבועת אשתו קאמר דאשתו כגופו ואפילו ע"י צירוף שנים אחרים וכמשמעות הגמרא דרבינא שאל מרב אשי מהו שיעשה אדם שליח וכו' והשיב לו אי מכנפי וכו' ולא השיב שא"צ לשליחות שהוא עם שנים אחרים יתירו לה וגם לקמן לא התיר רבינו אלא השליחות וזו נראית כוונת הטור יו"ד סי' ל"ד שכתב וז"ל וא"א הרא"ש ז"ל כתב שאין הבעל מתיר אפילו כשאר חכם מפני שאשתו כגופו ואין אדם מתיר נדרי עצמו וכ"כ הרמב"ם ע"כ. והקשה עליו הרב ב"י ז"ל דלא מצא זה בדברי רבינו והרב ב"ח כתב דגירסא אחרת היתה לו להטור בדברי רבינו ולענ"ד נראה דקדוק דברי הטור מורין שהבין כמ"ש. שוב ראיתי להרדב"ז נדפס מחדש שעל מ"ש רבינו לקמן ואינו נעשה שליח להתיר נדרי

אשתו פי' בפשיטות שכוונתו שאינו מתיר לה הוא עצמו ולשון שליח דנקט לאו דוקא דאגב רישא נקטיה עיין עליו ואפשר שזו ג"כ דעת הטור ז"ל:

ובמקום שיש רבו וכו'. משמע דברבו איסורא איכא עכ"פ ונראה דהיינו טעמא משום דקי"ל המורה הוראה בפני רבו חייב מיתה ולכך החמיר ברבו טפי ובזה יתורץ הצ"ע שהניח מרן ז"ל ע"ד רבינו עיין עליו:

הלכה ד

זה שנשבע וכו' ואינו עושה שליח וכו'. משמע דלא בא אלא לאפוקי דלא יעשה שליח וה"ה ע"י כתב אבל אם בא הוא בעצמו אלא שאין מבינין לשונו יכול לתרגם הדברים למי שמכיר לשונו והוא ימליצם להחכם וכדברי הירושלמי שהביא מרן ז"ל דאל"כ תקשי לן למה לא הזכירו רבינו:

ואינו נעשה שליח להתיר נדר לאשתו. ידוע דמרן ז"ל היה גורס להתיר נדוי אשתו ולפי גירסתינו נראה שכוונתו ע"י פתח כלומר שהיא אינה מתחרטת אלא שצריכין אנו לבקש לה פתח כדי לעקור השבועה מעיקרה וכן הבין הרב לח"מ ז"ל עיין עליו. אלא דקשה לשמוע איך הוה ס"ד דבר זה שע"י פתח שיאמר החכם לבעל שמא על דעת כן נשבעה והוא אומר לאו איך יועיל זה בעד זולתו גם הרדב"ז שנדפס מחדש הבין דברי רבינו בפשיטות שלענין התרת הבעל עצמו קאמר רבינו ולישנא דשליח דנקט לאו דוקא דאגב רישא נקטיה ומכח זה הוצרך לידחק בדבר עיין עליו:

הלכה ה

כיצד מתירין וכו'. עיין מ"ש בהל' א' אלא דקשה קצת על פירש"י בההיא דרבינא בנדרים דף ח' שפי' אי מכנפין תלתא מומחין דשרו לה שפיר דמי ע"כ. דמשמע דבעי ג' מומחין דוקא וזה מנ"ל דהא התם דף ע"ח מסיק תלמודא ראשי המטות בפרשת נדרים למאי הלכתא א"ר אחא בר יעקב להכשיר ג' הדיוטות והא ראשי המטות כתיב א"ר חסדא ואי תימא ר' יוחנן ביחיד מומחה ופירש"י שם להכשיר יחיד מומחה ע"כ. והכי אמרינן להדיא בפ' פסולי המוקדשין דף ל"ז ואולי דלאו דוקא קאמר רש"י מומחין אלא אף הדיוטות ואפשר נמי דבעי דמסברי להו וסברי כדעת רוב הפוסקים ז"ל ולגבי זה קרי להו מומחין ודוחק. עוד אפשר דמומחין דוקא קאמר ודייקי לה מדרב אשי דודאי מומחה הוה ואפ"ה לא שרא לה ש"מ דבעי ג' מומחין:

או נעקרה שבועתך וכו'. לא ידעתי מנא ליה לרבינו הא דכיון דקי"ל חכם עוקר הנדר מעיקרו היה ראוי שיועיל לשון זה ואולי דכיון דבגמרא אמרינן מלא יחל וכו' משמע דוקא לשון מחילה או התרה:

הלכה ו

ומתירין בלילה מעומד. בס' כ"י קדמון (דף נ"ז) מצאתי כתוב וז"ל וע"ע להרב לח"מ ז"ל:

הלכה ז

ראובן שהשביע וכו'. ידוע מה שנדחק מרן ז"ל ובב"י סי' רכ"ח בדעת רבינו וכבר הושג מהאחרונים ז"ל וע"ע בשו"ת תומת ישרים דף ק"ח:

הלכה י

בא לבי"ד לקיים שבועתו. זה הלשון מגומגם דלקיים שבועתו מה צורך לו לבא לבי"ד הא בלא בי"ד שבועתו קיימת ועומדת ואולי דכוונתו דכשבא לבי"ד להשאל על שבועתו עדיין הוא בקיום השבועה כלומר עד עכשיו חפץ בה אלא שמכאן ואילך הוא רוצה שיתירו לו ומשום דבעינן שיתחרט בעיקר השבועה לכך צריך הפתח:

הלכה יב

אין פותחין בנולד וכו'. ידוע דמרן ז"ל ביאר דכוונת רבינו לחלק בין כשמתחרט מעיקרו אף שהוא מחמת הנולד לשעדיין לא ניחם מעיקרו אף שאומר אילו הייתי יודע שיולד דבר זה לא הייתי נשבע וההיא דמוקמי רבנן בירדו מנכסיהם מפרשה כפי' רש"י דבשעת הנדר כבר ירדו דהו"ל נדר בטעות וכו' אמנם הרדב"ז ז"ל שנדפס מחדש והרב לח"מ ז"ל פי' כוונת רבינו לחלק בין נולד מצוי לשאינו מצוי ונסתייעו מדברי הסמ"ג ז"ל עיין עליהם אף שאין הכרח בדבר תדע שהרב ב"י ז"ל יו"ד סי' רכ"ח אחר שהביא פירושו ע"ד רבינו הביא דברי הסמ"ג בסתם ולא כתב אבל הסמ"ג וכו' אלא ודאי דלא פסיקא לן שהסמ"ג יפרש כן דברי רבינו כאשר האמת נראה דדברי רבינו סתומין הרבה מפי' זה ודברי מרן ז"ל נראין יותר.

אכן מאי דקשיא לי מהירושלמי שהביא הר"ן והרא"ש ז"ל בפסקיו דפריך ועוני לאו נולד הוא א"ר זעירא העניות מצויה ותהות לאו נולד הוא א"ר אילא התהות מצויה ע"כ. הרי דבין עניות ובין חרטה שוין דמצויין ושכיחי מעתה מי דחקו לרבינו ולרש"י ז"ל לפרש בתלמודא דידן דירדו מנכסיהם היינו קודם הנדר דאם נאמר אחר הנדר הו"ל נולד דכיון דבירושלמי מפורש דעניות מצויה הוא הוה מצי לאוקומי הא דירדו מנכסיהן אחר הנדר ואפ"ה פותחין בו כיון דמצוי הוא ומי דחקין לפרש פי' שיחלוק תלמודא דידן על הירושלמי מכ"ש דקשה תו דאם איתא מי דחקן לרבנן לאוקומי דמתו היינו שירדו מנכסיהם לוקמי במיתה ממש כר' אליעזר ולימרו דמתו קודם הנדר ואי משום דרשת ר' שמעון בר יוחאי הא ל"ק כלל חדא דרשב"י תנא הוא ועוד דאם איתא מאי קאמר בגמרא ורבנן מ"ט קסברי הנהו מי מייתי וכו' דמשמע דאי מוקמינן לקרא כפשוטו קשה לרבנן

וזה אינו דאכתי לימא דמתו קודם הנדר ועוד דגם לר"א אפילו אי מוקמינן לקרא בירדו מנכסיהן אתי שפיר דפותחין בנולד כיון דלדידיה אחר הנדר דוקא הוא שירדו מנכסיהן. ובהיותי נבוך בקושיא זו מצאתי לרבינו בפי' המשניות פ"ה דנזיר דף ל"ב לשון קשה כסלע וכבר הזכרתיו בשיטתי בע"ה ויתבאר עוד בפ"ב דהל' נזיר הל' ב'.

ומ"ש רבינו

אבל אם ניחם הוא מעצמו ונהפכה דעתו וכו'. ופי' מרן ז"ל שהוציאו מההיא דא"ל ר' עקיבא לבן כלבא שבוע אדעתא דגברא רבא מי נדרת והא התם נולד הוא ואין פותחין בו ולכך תירץ דשאני התם שניחם מפני הנולד ונהפכה דעתו דהא ודאי ניחא לבן כלבא שבוע שנעשה ר"ע גברא רבא וליתהני מניה וכו' ע"כ ולפי זה קשה קצת מה בין נולד לפתח שכתב רבינו לעיל בני אם תגרש אשתך אתה מוצא לעז על בניך וכו' שמא תנשא וכו' הרי דע"י הפתח הוא ניחם ומתחרט והנולד ג"כ הוא שוה לו כפי דברי רבינו שעל ידו הוא מתחרט וי"ל דהנולד עדיף שע"י נהפכה דעתו לגמרי עד שאומר הלואי שלא נשבעתי כלל דהרי הוא חפץ בזה הנולד הרבה משא"כ הפתח דאף שהוא מתחרט על שנשבע מ"מ לא נהפכה דעתו דהוא היה חפץ בשבועה אלא שהפתח מכריחו להתחרט ודו"ק:

הלכה יז

שבועה שלא אוכל היום וכו'. נשאל על השלישית בלבד חייב משום ראשונה ושניה. הקושי מבואר דכיון דבעינן שתחול השבועה כדי להתירה וכל עוד שלא חלה אין ההתרה מועיל לה מעתה איך תועיל ההתרה לשלישית כיון שאין לה מקום לחול לא היא ולא השניה עד שתותר הראשונה וגם בגמרא לא הזכירו זה א"כ מנין לו לרבינו דבר זה וכן הקשה הפרי חדש בנימוקיו ע"ד רבינו והניחו בצ"ע. ואני הצעיר מצאתי להרדב"ז ז"ל בראשונות סי' צ"ח שכתב דלא אמרינן אין שבועה חלה על שבועה אלא היכא שתולה שבועתו בדבר אחד או בזמן כגון שנשבע שלא אוכל בשר מפסח הבא ראשון דאין מתירין לו עתה עד שיגיע הפסח ותחול השבועה וכיוצא וטעמא דמילתא דאין כאן שבועה כלל עד שיגיע הזמן או עד שיקיים התנאי שתלה בו השבועה אבל מי שנשבע על דבר אחד שתי שבועות הרי שתיהן שבועות וראויות לחול בזמן אחד אלא שאין שבועה חלה על השבועה לא לענין שאינו יכול לישאל עליה אלא לענין שאינו חייב אלא אחת וכו' ע"כ וראוין הדברים למי שאמרן:

הלכה יח

מי שנשבע וכו' אפי' כפתוהו ללקות וכו'. מסקנא דגמרא פ"ג אלא דקצת קשה ממ"ש רבינו ספ"ד מהלכות נזירות כל בי"ד שנזקקין לזה וכיוצא בו וכו' או שיורו להן להקל או שיפתחו להן פתח מנדין אותו בי"ד הדיוט ע"כ. ולכאורה הייתי ר"ל שהדבר פשוט דלכתחילה אין מתירין כיון שעבר במזיד על שבועתו ומנדין הבי"ד שהתירו אך לענין אם התירוהו כבר כדי לפוטרו מן המלקות או מן הקרבן שפיר דמי אלא שעדיין קשה ששם הזכיר רבינו דין הנזיר שטעה ודימה שאינו נזיר ונהג היתר ואח"ז שאל לחכם והורהו שהוא נדר וכו' אין שום בי"ד נזקקין להתירו והרי כאן פסק רבינו דאפילו עבר במזיד נשאל ומתירין לו וראיתי בשו"ת התשב"ץ שנדפס מחדש ח"א סי' קנ"ה שתירץ לזה דלא אמרינן נשאל ומתירין לו אלא כשעבר על נדרו בדבר שאי אפשר לקיימו עוד כגון הנשבע על ככר זה ואכלה משא"כ נודר בנזיר דאף שעבר עדין אפשר לקיימו בשינהוג נזירות וכו' וראוים הדברים למי שאמרן:

פרק ז

הלכה א

ה"ז הנתבע הוא חייב בשבועת הפקדון. הלשון מגומגם דהיכי ס"ד שיהיה התובע חייב עד שהוצרך להודיענו שהנתבע חייב ועוד תיבת הוא ג"כ מיותרת וכך היה לו לומר ה"ז חייב בשבועת הפקדון וכבר ידוע מתוך לשונו דקאי על הנתבע כמבואר ואולי שכוונת רבינו אינה אלא להודיענו החיוב המוטל על הנתבע לישבע להתובע ולא נחית להודיענו העונש שנתחייב בכפירתו דזה ידוע ופשוט:

הלכה ג

שהרי נשבע על שקר. לא ידעתי למה בזה סיים כן ולא כתב כן בדין הקודם בתבעו בקנס וכו' ואולי דכוונתו בזו לתת טעם לשניהם ולכך סמכן:

הלכה ו

אחד הנשבע וכו' או לשלוחו הבא בהרשאתו. ידוע דמרן ז"ל כתב דרבינו יליף לה מההיא דאם לא יגיד דכתיב גבי עדות מכלל דבפקדון שלוחו של אדם כמותו וכו' ע"כ והם דברים תמוהים הרבה דרבינו כתב הבא בהרשאה ובהא אפי' בשבועת העדות מהני כדאמר שמואל התם דף ל"ג אמתניתין דשאיש פלוני כהן וכו' ועוד דבפ"ט הל' ז' גבי שבועת העדות כתב רבינו דאף בשליח סתם מהני והוו מילי דמרפסן איגרי וכבר השיגוהו הרב לח"מ והתוס' יו"ט וס' תורת חיים ז"ל עיין עליהם. וגם דברי רבינו קשין

לשמוע דגבי עדות הוא דבעינן הרשאה מכח קרא דאם לא יגיד וגבי פקדון לא בעינן ורבינו סידר הדינין בהפך דגבי עדות לא הצריך הרשאה וגבי פקדון הזכירה הן אמת דבפ"א דהלכות שלוחין כתב רבינו דאין העושה שליח צריך קנין ולא עדים אלא באמירה בלבד בינו לבינו סגי אך בפ"ג כתב דלדון ולהוציא ממון צריך הרשאה וכו' ע"כ. וכיון שכן כאן שהוא להוציא ממון ולדון עם הנתבע לענין זה הוא שהזכיר ההרשאה אף שלא היה צריך לה לענין השבועה וזה רמז לנו במה שסיים ששלוחו של אדם כמותו כלומר אף בלא הרשאה כאמור וכן נראה שהבין מרן ז"ל שהרי סיים כדקי"ל בכל התורה כולה שלוחו של אדם כמותו דמשמע באמירה בעלמא כאמור וגבי עדות צריכין אנו למשכוני נפשין דסמך עצמו למ"ש כאן ולא הוצרך לבאר מכ"ש שהדבר צריך בי"ד כמ"ש שם הל' י"ג:

הלכה ח

והתרו בו עדים וכו'. שם דף ל"ז בעיא הזיד בשבועת הפקדון והתרו בו מהו ושקלו וטרו טובא ומסקנא מלקא הוא דלא לקי אבל קרבן מייתי ותיובתא דרבא ע"כ. והרב לח"מ ז"ל כתב דנשאר הדבר בספק אי הוי קרבן לחודיה או קרבן עם מלקות וכו' ע"כ. ולא ידעתי מהו דהא מסקנא מבוארת היא כאמור אלא שעדין יש לדקדק דלמה לא נחייבהו משום שבועת ביטוי וילקה עליה ומפשט דברי רבינו נראה קצת שאם התרו בו משום שבועת ביטוי הה"נ שיתחייב מלקות שהרי לא פטרו אלא משבועת הפקדון והנה רבינו בפ"ט הל' י"ד פסק לענין שבועת העדות במזיד דאף משום ביטוי הוא פטור מקרא דלאחת מהנה עיי"ש וכיון דאנן ילפינן שבועת הפקדון משבועת העדות בגז"ש דתחטא תחטא כדאיתא בר"פ אלו נאמרין מעתה י"ל דהיינו הך ודו"ק:

הלכה ט

שאילו הודה וכו'. הם דברי רש"י במשנה שאמר מה טעם מפני שיכול לחזור ולהודות משא"כ בשבועת העדות דבעי ב"ד וכיון שהגיד שוב אינו חוזר ומגיד כמ"ש רבינו פ"י הל' י"ח:

הלכה יד

היו חמשה וכו'. אין להקשות דליתני נמי בהא חטין ושעורין וכוסמין כי היכי דתני לעיל באיש אחד ותביעות הרבה די"ל דאדרבה מכיון דתני לה באיש אחד ודאי דה"ה לחמשה ולא תני לה אלא לאשמועינן חיובא אמינין ואגוברי:

הלכה טז

פחות משוה פרוטה אינו ממון וכו'. כתב מרן ז"ל משנה פרק הגוזל קמא וכו' ע"כ. הנה ראיתי להתוס' יו"ט ז"ל בפרק שבועת הפקדון אמתני' דהיו חמשה תובעין אותו וכו' רבי מאיר אומר אפילו אמר חטה ושעורה וכוסמת חייב על כל אחת ואחת ופי' הרע"ב ז"ל דרבנן סברי גרגיר אחד של חטה וכו' קאמר ומהא שמעינן דבפחות משוה פרוטה לא מחייב ובספרא לאשמה בה פרט לפחות משוה פרוטה ולא ידעתי למה נדחק הכ"מ בסוף (פ"ו) [פ"ז] דהל' שבועות עמ"ש הרמב"ם דפחות משוה פרוטה אינה ממון וכו' הביא ממרחק לחמו שכתב דתנן פ' הגוזל קמא וכו' והרי משנה שלימה היא כאן בקרבן עצמו וכן ההיא דספרא לאשמה בה בקרבן כתיב וכן נמי בגמ' אמתני' א"ר יוחנן פרוטה מכולן מצטרפת וכו' ע"כ מתוך ריסי עיני התוס' יו"ט ז"ל נראה דלא ראה דברי רבינו בהל' י"א שכתב ואפילו היה לו פרוטה אחת מכולם הרי אלו מצטרפין וכתב שם מרן ז"ל מימרא דר"י וכו' שהיא זאת המימרא עצמה שהקשה ממנה התוס' יו"ט ז"ל וכיון שכן הרי יצא ידי חובתו להזכיר דברי ר"י אלא שדין זה שכתב רבינו דבפחות מש"פ אינו ממון וכו' ודאי שהוא דין אחר ואינו אותו שהזכיר בהל' י"א וודאי שלא הוציאו רבינו אלא מההיא דפרק הגוזל דמבואר הדין שם בין לענין גזל וכו' בין לענין שבועת הפקדון דהכי קתני ליה בהדיא. ואפשר ג"כ דר"י גופיה דחייב על ההצטרפות לא הוציאו אלא מהך מתני' דפ' הגוזל ודברי התוס' יו"ט ז"ל הם מכח דיוק קל וכיון שיש לנו משנה ערוכה להדיא וגם דברי רבינו מורין כן שהרי סידר תחלה דין דהתורה רבתה חמישיות הרבה ואחריו דין פחות מש"פ דאינו ממון ואלו השני דינים הם שם מבוארים כשמש מעתה צדקו דברי פי קדוש מרן ז"ל ואחרי המחילה הראויה מהתוס' יו"ט ז"ל דלא דק בהאי מילתא כראוי וגם דבריו ז"ל לא באו על נכון למעיין בהם עיין עליו:

פרק ח

הלכה א

והוא אומר גנבתי וכו'. כתב הרב לח"מ ז"ל קצת קשה דמשמע הכא דטעמו של רבינו ז"ל הוא מפני שאם היה מודה בטביחה ומכירה היה פטור משמע דאם באו עדים על הטביחה ומכירה חייב דומיא דאינך חלוקות דקנס שהביא דאם באו עדים חייב וזה אינו דכיון דאמר גנבתי ונפטר מכפל אפילו שבאו עדים שטבח הוא פטור משום דקי"ל תשלומי ד' וה' אמר רחמנא ולא תשלומי ג' וד' וכן כתב רש"י ז"ל בהדיא וכו' ע"כ. ולא ידעתי למה הוצרך ז"ל להביא זה כאן דביאת העדים מה מועיל לענין שבועת הפקדון והא

ראיה דבכל זה הפרק לא הזכיר רבינו ביאת העדים משום דלענין שבועת הפקדון אין הדבר תלוי אלא בהודאת פיו וא"צ לעדים אלא לענין תשלומין וגם מ"ש בשם רש"י וכו' הוא גמרא ערוכה בפ' מרובה (בבא קמא דף ע"ה ע"ב) ונראה שהוא מחלוקת התנאים שם וגם לא מצאתי לרבינו שהזכירו בפ"א ובפ"ג דהלכות גנבה כי שם ביתו עיין עליו: **שאילו הודה מעצמו וכו'**. ראיתי להרב מל"מ ז"ל שכתב וז"ל לכאורה נראה דוא"ו זו דומפני מיותרת וצריך לגרוס מפני אך אפשר לומר דתרי טעמי יהיב רבינו חדא דאף דנימא דמה דמשלם בעד הטביחה או המכירה הוא ממון אפ"ה פטור משבועת הפקדון משום דכיון דנפטר מכפל משום דהודה על הגנבה שוב לא יתחייב על הטביחה או על המכירה משום דתשלומי ד' וה' אמר רחמנא ולא תשלומי ג' וד' דהא אם הודה על הגנבה וכפר על הטביחה פטור מהאי טעמא וכמ"ש רש"י פ' מרובה דף מ"ה ועוד כתב טעם אחר מפני שהוא קנס דאף דנימא דתשלומי ג' וד' נמי חייב רחמנא הכא כיון שאם הודה היה נפטר מפני שהוא קנס נמצא שלא כפר לו ממון עכ"ל. ואני הצעיר לא כן אנכי עמדי מתלת טעמי חדא דאיך הוה ס"ד לומר דמה שמשלם על הטביחה או על המכירה הוא ממון הא כיון דשילם על הגנבה הקרן מעתה הרי הוא שלו ויכול להשליכו לים א"כ למה יתחייב עוד על הטביחה או המכירה מוכרח דקנס הוא. ועוד דאם איתא העיקר הוא חסר בדברי רבינו דלא נתן טעם לפטור תשלומי ד' וה' ועוד דזאת הדרשה של פיטור ג' וד' ולא הדין לא הזכירם ז"ל בפ"א ופ"ג דהל' גנבה ובפ' מרובה נראה שהוא מחלוקת תנאים ע"ע. ועוד דרבינו סיים כמ"ש בהל' גניבה ואי תרי טעמי קאמר בהכרח היה לו להזכירם בהל' גניבה אלא ודאי הדבר פשוט ומבואר דוא"ו זו דומפני מיותרת והיא ט"ס גמורה וכן מצאתי בספר הרמב"ם כ"י קדמון וטעם אחד לחוד קאמר:

הלכה ג

היה משלם בושת ופגם ע"פ עצמו. כן הוא לשון המשנה אך הצער באנוסה אם דינו ממון או קנס לא הוזכר שם ואם נדייק דאם איתא הו"ל לחכמים לומר אע"פ שאינו משלם קנס ע"פ עצמו משלם בושת ופגם וצער ע"פ עצמו אלא ודאי דצער בכלל קנס אין נראה לומר כן דר' שמעון דקאמר פטור שאינו משלם קנס ע"פ עצמו וקאמר בגמרא משום דלא שביק איניש מידי דקייץ ותבע מידי דלא קייץ ע"כ. וידוע דהצער לא קייץ דהכל לפי מה שהיא וכדאיתא פ' אלו נערות ופסקה רבינו בפ"ב דהל' נערה בתולה הל' ו' ושם הל' י"ב ביאר רבינו דצער ובושת ופגם משלם ע"פי עצמו אלא דמרן ז"ל הקשה ממ"ש רבינו בפ"ה מהל' חובל עיי"ש ושם כתבתי לענ"ד נראה תירוץ נאות עיי"ש:

וכן האומר לחבירו וכו' שאע"פ וכו'. לפי דברי רבינו שדימה אלו הב' דינים קצת קשה דאמאי ר' שמעון פליג באונס ומפתה ולא פליג אף בהא כיון דטעמן שוה וי"ל דדינו של רבינו אמת אלא דר"ש ס"ל דלא שביק איניש מידי דקיץ ותבע מידי דלא קיץ וידוע דהכפל לא קיץ ובכל הני תני במתניתין ואמר אמן ואנן קי"ל דא"צ וכמ"ש רבינו לעיל פ"ז הל' א' ולקמן הל' ז' וכתבו ז"ל דריהטא דלישנא דר"ש נקיט ואתי בכולהו:

פרק ט

הלכה א

שיתחייב הנתבע וכו'. מרן ז"ל ביאר דקדוק לשון רבינו במ"ש לבדו וממון המטולטל וכו' ולא ביאר תיבת לתובע מפני שהוא פשוט הרבה דבעינן שהשבועה תהיה מהתובע דוקא ולא מהנתבע וכ"ש מזולתם וכמ"ש רבינו בהל' ז' עיין עליו:

והוא שהשביעם בבי"ד. מרן ז"ל נתקשה בדברי רבינו מהיכן נפקא ליה זה והרב לח"מ ז"ל סייע סברת רבינו מדברי התוס' ז"ל גם הרב בתי כהונה האריך ופלפל הרבה בדבר ולא הזכיר דברי הרב לח"מ ז"ל והוא דבר תמוה עיין עליו:

התובע עדיו וכו'. רבינו לא סדר הדינין כסדר הכתוב ולא כסדר התנא שהכתוב בסוף פרשת ויקרא סדר שבועת העדות ואח"כ שבועת הפקדון וכן תנא דמתניתין ורבינו סדר תחלה שבועת הפקדון שהיא בפ' ז' ובפ"ח ושוב סדר שבועת העדות נראה שנתכוון לסדר העולם שתחלה תובע האדם לבעל דינו בעצמו ואם יכפור לו אז הוא מחזר אחר עדים ולכך סדר שבועת הפקדון והשייך לה ברישא וגם עיקר שבועת העדות אינה נוהגת אלא במה ששייך בשבועת הפקדון וכמ"ש רבינו הל' ג' עיי"ש:

הלכה ד

אלא עדותן עם כפירת הנתבע היא מחייבת אותו. כצ"ל וכן הוא בכת"י פי' לאפוקי הודאתו דאילו כפירה מצד עצמה אינו מעלה ולא מוריד לענין העדאתן דהגע עצמך דלא הודה ולא כפר והעדים מעידים מסתברא ודאי שיתחייב:

הלכה ה

משביעכם אני וכו' וכן אם השביעם וכו'. ידוע דמרן ז"ל ציין ממתני' דפ' שבועת הפקדון וכו' וסיים דמשם למד רבינו לשבועת העדות ע"כ. ותמיהא מילתא טובא דלמה לן ללמדה משבועת הפקדון הלא משנה ערוכה היא בפרק שבועת העדות גופא וכבר השיג הרב לח"מ והמל"מ והניחו בצ"ע. והתוס' יו"ט ז"ל כתב דאולי דמרן לא הוה גריס לה או דאשתמיטתיה וכו' ע"כ. ומאחר דג' רועי ישראל הניחוהו בצ"ע מה נענה אנן, אכן לפי

חומר הנושא נראה לענ"ד דמרן ז"ל ודאי דידע לה להך מתניתין אלא דרצה להביא משנה שמבואר בה הטעם שהרי רבינו נתן טעם לדבר והמשנה שמפרשת הטעם אין לנו כי אם זאת דמתניא גבי פקדון וזה מדוקדק בדבריו שהביא כל המשנה ודברי ר' שמעון ורבנן וסיים ולמד רבינו משם לשבועת העדות כלומר דגם בשבועת העדות דתנן ביה סתמא הטעם הוא זה ור"ש נמי כי היכי דפליג בשבועת הפקדון פליג נמי בשבועת העדות אלא דרבינו לא שנאה אלא היכא דשמעה להדיא וגם דקדוק דברי רבינו מוכח שכל דין זה יליף ליה מפקדון כמ"ש בהל' ג' ועליה קאי הני ודו"ק:

מפני הבושת והפגם. כבר כתבנו בפ"ח הל' ג' דצער דאנוסה נמי בכלל בושת ופגם הוא ואינו קנס אלא ממון דהכל לפי מה שהיא אלא שרבינו דרכו להעתיק המשנה דמילתא פסיקתא קתני וזה מ"ש רבינו וכן כל כיוצא בזה נתכוון לשאר חלוקות השנויים שם במשנה ועיין עליהם:

הלכה ו

אין העדים חייבים וכו' או שלוחו. כבר כתבנו בפ"ז הל' ו' דשליח כדינו קאמר רבינו דהיינו ע"י הרשאה דאילו שליח סתם אף דבכל התורה כולה שלוחו של אדם כמותו הכא שאני דקפיד קרא אם לא יגיד ודרשו בגמרא אם לו לא יגיד אז ונשא עונו אם לאחר לא נשא עון זה וכ"כ רבינו להדיא בפי' המשנה ומלבד מ"ש לעיל ע"ד מרן עוד יש לתמוה דמאחר דשבועת הפקדון ילפא משבועת העדות מג"ש דתחטא תחטא כמ"ש מרן גופיה שם הל' ז' ובפ"ט הל' י"ז וי"ט בכמה דינים וכמבואר מעתה מנ"ל דבהאי מילתא יש חילוק ביניהם עיי"ש:

הלכה ט

אבל אם אמר משביע אני כל העומדים כאן וכו' והיו עדיו בכללם וכו'. מפשט דברי רבינו נראה דלא בעינן שיהיו עדיו עומדים בצדו אלא די שיהיו בכלל העומדים וכיון שכן קצת קשה דהתם דף ל"ה אמתניתין דעמד בביהכ"נ וכו' אמר שמואל אפי' עדיו ביניהם ופריך פשיטא לא צריכא דקאי עלוייהו וכו' תנ"ה ראה סיעה של בני אדם וכו' יכול אפילו אמר כל העומדים כאן ת"ל וכו' ופירש"י ראה סיעה וכו' ע"כ בדקאי גבייהו קאמר מדקאמר סיפא וכו' אפילו כל העומדים כאן וכו' הרי יחד עדיו דכיון דאמר עומדים כאן אותם העומדים אצלו יחד וכו' ע"כ. וצ"ל דרבינו אינו מפרש כן אלא מה דאמרו ל"צ דקאי עלוייהו לא הוצרכו לומר כן אלא אריבותא דעמד בביהכ"נ דכיון שלא יחדם אפילו עומדים לא מהני אבל ביחדם דהיינו שאמר כל העומדים כאן וכו' אפילו אינן אצלו כיון שכל אחד ואחד יחד הרי עדיו בכלל וגם בפי' המשנה כתב רבינו סתמא ומאי דלא ביאר

רבינו ברישא דאפילו העדים עומדים אצלו לא מהני היינו טעמא משום דלא אצטריך דדוקא אמילתא דשמואל דקאמר אפילו עדיו ידועים הוכרח לתרץ כאן לרבותא דשמואל אבל כשסדר הדין בסתם א"צ לבאר דודאי בכל גווני קאמר ואין לחלק אלא בין יחד ללא:

הלכה יא

אחד המשביע וכו'. שם בגמרא דף ל"ה תני ר' חייא כובלכם אני הרי אלו חייבים והוא מלשון כבלי ברזל וכן פירש"י ומסיק אביי דכלהו בשבועה קאמר דהיינו מ"ש רבינו אלא שהשמיט הא דכובלכם משום דלא שכיחא מכ"ש שהוא קרוב ללשון אוסרכם וכבר הזכירו רבינו:

הלכה יד

אבל לא במלקות שנאמר וכו'. לא זכיתי להבין דברים אלו דמשמע דקרא אתא לפטור אף המזיד ממלקות ובגמרא דף כ"ה משמע להדיא דלא אתא קרא אלא לענין הקרבן וכבר הקשה כן הרב לח"מ ז"ל והניחו בצ"ע עיין עליו. וגם אם נדחוק ולומר דמאי דאייתי רבינו קרא דלאחת מאלה לא קאי על המלקות שהזכיר אלא אירשא קאי לפטור המזיד דאף דבשבועת בטוי חייב מלקות כמ"ש רבינו בפ"א הל' ג' הכא בשבועת העדות אינו חייב אלא קרבן ולהכי הוא דאתא קרא ואכתי בכל גווני תמיהא לי מילתא מסוגיא ערוכה בפרק שבועת הפקדון (שבועות דף ל"ז) רב אחא בר הונא ורב שמואל בריה דרבה בר בר חנה ורב יצחק בריה דרב יהודה תנו שבועות בי רבה פגע בהו רב כהנא אמר להו הזיד בשבועת הפקדון והתרו בו מהו כיון דחידוש הוא דבכל התורה לא אשכחן מזיד דמייתי קרבן והכא מייתי חייב ל"ש אתרו ביה ל"ש לא אתרו ביה או דילמא ה"מ היכא דלא אתרו ביה אבל היכא דאתרו ביה מלקא לקי קרבן לא מייתי א"ד הא והא עבדינן ע"כ ובעיא זו כדמותה בצלמה שייכא נמי גבי שבועת העדות דהא בכל התורה לא אשכחן דמייתי קרבן על המזיד והכא מייתי וכיון שכן למה אבעיא ליה לרב כהנא בשבועת הפקדון דוקא ורש"י ז"ל נרגש מזה וכתב שם דגבי שבועת העדות ליכא למבעי הך בעיא משום דאין התראת ודאי בשבועת העדות דמי יודע שהם יודעים לו עדות ויכול להתרות בו ע"כ. וגם התוספות ז"ל הסכימו לזה מטעם אחר דהיינו משום דאי אפשר לידע מעולם אם הם מזידים שיכולים לומר שכחנו ע"כ הרי מבואר דאין מציאות מלקות בשבועת העדות ואיך כתב רבינו אבל לא במלקות ואולי דכוונת רבינו על החידוש דמצינו חידוש זה בשבועת העדות שחייב קרבן על המזיד כשוגג אבל לא במלקות כלומר שלא מצינו בו חידוש זה ולא קאי לשבועת העדות דוקא אלא לכל התורה כולה עוד אפשר דסירכא דלישנא דמתניתין נקט דקתני התם חמורה הימנה פי' משבועת העדות שבועת הפקדון

שחייבין על זדונה מכות וכו' הרי דאף דאין שייך בה מלקות קרי לה חמורה כלפי הדבר מצד עצמו ודו"ק ומ"ש בס"ר לאחת מהנה ט"ס הוא וצ"ל לאחת מאלה:

פרק י

הלכה א

או שהיה המלך אחד מעדיו וכו'. שם דף ל"א אמתני' דאינה נוהגת אלא בראויין להעיד לאפוקי מאי א"ר פפא לאפוקי מלך ורב אחא בר יעקב אמר לאפוקי משחק בקוביא מ"ד משחק בקוביא כ"ש מלך ומ"ד מלך אבל משחק בקוביא מדאורייתא מיחזא חזי ורבנן הוא דפסלוהו ע"כ משמע מהך סוגיא דפיסולו של מלך מדאורייתא הוא וכן פירש"י ז"ל דמדכתיב שום תשים עליך מלך שתהא אימתו עליך והבא להעיד צריך לעמוד לפני הדיין ודרך בזיון הוא לו ע"כ. ולכאורה קשה טובא דאמתני' דפ' כהן גדול דקתני המלך לא דן ולא דנין אותו לא מעיד ולא מעידין אותו קאמר בגמרא אמר ר' יוסף לא שנו אלא למלכי ישראל אבל למלכי בית דוד דן ודנין אותו וכו' ומלכי ישראל מ"ט לא משום מעשה שהיה דשמעון בן שטח עם ינאי המלך וכו' עמוד על רגליך ויעידו בך וכו' באותה שעה גזרו המלך לא דן ולא דנין אותו לא מעיד ולא מעידין אותו ע"כ משמע דמדין תורה גם המלך יש לו לעמוד ולהעיד ואין לומר דלאו שפיר עבד דהא משמע שלא נענשו אלא בשבילו וכמ"ש ז"ל ועוד דהא באותה שעה גזרו וזה נראה ודאי דפליג אסוגיין. ותו קשיא לי דרבינו פ"א דהלכות עדות הל' ג' פסק דכהן גדול אינו חייב להעיד אלא עדות שהוא למלך ישראל בלבד וכו' ומדלא כתב למלך סתם אלא הוסיף תיבת ישראל משמע כפשוטו דלא מיבעיא למלכי בית דוד אלא אפילו למלכי ישראל יש לו להעיד דהא במלך ישראל סתם נכלל בו ודאי גם מלכי בית דוד וזה נראה הפך הסוגיא הנ"ל דגזרו באותה שעה דמלך לא מעיד ולא מעידין אותו ועיין למרן ז"ל שם. ותו קשה דשם פי"א הל' ט' כתב רבינו להדיא דמלכי ישראל לא מעידין ולא מעידין עליהם מפני שהם אלמים וכו' הרי שכתב הפך מ"ש פ"א ועוד הטעם שכתב מפני שהם אלמים וכו' אף שהוא אמת מ"מ נראה הפך הסוגיא שהזכרנו דנראה דמדאורייתא הוא דלא חזו להעיד גם בפ"ג דהל' מלכים הל' ז' כתב וכבר ביארנו שמלכי בית דוד דן ודנין אותם ומעידין עליהם אבל מלכי ישראל גזרו חכמים שלא ידון ולא דנין אותו ולא מעיד ולא מעידין עליו וכו' וגם זה נראה הפך מ"ש פי"א דהלכות עדות והנה מדברי מרן ז"ל פ"ג דהל' מלכים נראה שהמלך אינו מעיד לשום אדם מדין תורה לדעת רבינו ממה שסיים שם וכ"ש למלך וזה נראה כמסכים לסוגיין דפיסול המלך להעיד הוא מדין תורה מקרא דשום תשים וכו'

וכפירש"י ז"ל וכו' מעתה מצינן למימר דבין מלכי ישראל ובין מלכי בית דוד אינן רשאין להעיד מד"ת והגזרה לא היתה אלא בענין הדין ולהעיד עליהם דומיא דעובדא דשמעון בן שטח אלא דאכתי קשה מדברי מרן ז"ל שם שכתב דמלך אינו מעיד דלא גרע מכהן גדול ע"כ ותמיהא מילתא טובא דהא גמרא ערוכה היא כאמור וצ"ע:

הלכה ד

תבען שיעידו וכו'. לשון המשנה משביע אני עליכם וכו' שאיש פלוני כהן שאיש פלוני לוי שאנס איש פלוני את בתו ופתה את בתו ושחבל בי בני ושחבל בי חברי ושהדליק גדישי בשבת הרי אלו פטורים ובפי' המשנה ביאר רבינו וז"ל אומרו שפתה איש פלוני בתו הוא כגון אומרו שהכה בי בני שהיא תביעה שאין לו בו ממון לפי שלא ישבע בשביל זולתו ולפיכך פטורין ואפי' היה זה המשביע אותם מורשה לאותו כהן וכו' ע"כ נראה שהוא מפרש שפתה איש פלוני בתו ר"ל בתו של פלוני ולכך סיים ואפילו היה זה המשביע מורשה וכו' וה"ט מפני שחלוקה שקודם לה איירי לזולתו שאיש פלוני כהן וכו' אמנם כאן בחיבורו פי' דהכל לעצמו וא"צ לדוחק ההרשאה אלא שחסר מהחלוקות שנשנו במשנה וכללם בכן כל כיוצא בזה וכן עשה ז"ל בפ"ט הל' ה' כמ"ש שם:

הלכה ה

היה עד אחד וכו'. דין זה לא היה צריך לכתבו שכבר הוא נלמד ממ"ש בהל' י"ג וממ"ש לקמן אלא נראה שבא להודיענו טעם הדבר דמפני שאין עד אחד מחייבו ממון הא במציאות שמחייבו ממון אפילו עד אחד חייב כמ"ש לקמיה בהל' ח' וט' וכו':

הלכה ו

תבע את שני עדיו וכו'. לפי שיש בהל' י"ב דאם אין לה לגבות כתובתה אלא מן הקרקע ה"ז פטור נראה דה"ה בהא ורבינו כתב עיקר הדין וסמך למ"ש אח"ז:

הלכה ח

הרי שקנא לאשתו וכו'. לפי מ"ש בהל' י"ב נראה דגם בזו היינו דוקא כשגובה כתובתה מן המטלטלין אבל אם אין לגבות אלא מהקרקע אז פטור:

הלכה יא

האשה שהשביעה וכו'. בגמרא דף ל"ב אמרו הכל מודים בעד מיתה שהוא פטור דא"ל לדידה ולא א"ל לבי"ד וכו' הכל מודים בעד מיתה שהוא חייב דלא אמר לדידה ולא א"ל לבי"ד ורבינו לא ביאר זה נראה שכיון שכבר הקדים שאין העדים חייבים אלא בשבועה וכפירה בבי"ד כמ"ש ברפ"ט מעתה הדבר מבואר מעצמו. שוב ראיתי למהרח"ש בקונטרס עיגונא דאיתתא דף ג' ע"א שעמד במה שלא הזכיר רבינו דין הפיטור

דהוי רבותא דאע"ג דמפסדת כתובתה בכפירתו אפ"ה כיון דמעיקרא היתה יכולה ליילך לבי"ד ולומר מת בעלי סתם היא גרמה לה וכו' וצ"ל דהא פשיטא ליה להרמב"ם דפטור כיון דהיא גרמה פסידא וס"ל דעיקר רבותיה דרב פפא הוא דין החיוב וכו' והרב כנסת הגדולה כתב באופן אחר והעיקר נראה לענ"ד כדברי הרב והוא מסכים וקרוב למ"ש תהלה להשי"ת:

הלכה טו

קרובים לתובע או לנתבע. אף דבגמרא אמרו סתם קרובים בנשותיהם רבינו הוצרך לבאר לאפוקי מפירש"י שנראה מדבריו דף ל"ג ודף ל"ז שהעדים מצד עצמן הם קרובים זה לזה ולפי פירושו קשה ל"ל לאוקומי בששתיהן גוססות הרי באחת לבדה סגי דאי חשבינן לה כמתה הרי נתפרדה החבילה והם כשרים להעיד וכבר עמדו על זה הרשב"א ואחרונים ז"ל לכך פירש רבינו לתובע או לנתבע דבאשה אחת לא סגי דאכתי אף דחשבת לה כמתה אכתי אין כאן כי אם ע"א ואינו מחייבו ממון:

הלכה יח

השביען בבי"ד וכפרו וכו'. נמשך כל זה אחר מ"ש רבינו בריש פ"ט:

פרק יא

הלכה א

כשם ששבועת שוא וכו'. מרן ז"ל לא ציין מהיכן נפק"ל לרבינו והוא מבואר בכמה מקומות ומהם בריש תמורה דמשמע מינה דמצוה לישבע בשמו באמת ובספר המצוות עשין ז' כתב רבינו דמ"ע לישבע בשמו כשנצטרך לקיים דבר מהדברים או להכחישו וכו' ע"כ. וכאן ביאר לנו שכוונתו לשבועה בבי"ד דוקא שהוא הצורך ההכרחי ואמתי ושאר דברי רבינו כאן ביארם ג"כ שם עם ראיותיו וכ"ד הסמ"ג. והרמב"ן ז"ל חלק עליו גם הרא"ם ז"ל פרשת ואתחנן ופרשת עקב עיין עליו והרב מגילת אסתר הרבה להליץ בעד רבינו עיין עליו:

הלכה ב

ואסור להשבע בדבר אחר עם שמו וכו'. ביאר רבינו בסה"מ ז"ל שם וז"ל ולזה לא הותר להשבע בדבר מכל הנבראים כמו המלאכים והכוכבים אלא על צד חסרון המצרף וכמו שישבע בשמש והוא ירצה לומר אדון השמש וכו' וכל עת שלא יכוין הנשבע זה ונשבע באחד מהנבראים להאמינו שיש לאותו דבר אמתת עצם עד שישבע בו כבר עבר ושיתף וכו' ע"כ:

הלכה ג

ומותר לאדם להשבע על המצוה וכו'. שם בתמורה ועיין מ"ש מרן ז"ל פ"ה הל' י"א ומ"ש שם בס"ד ובספר כ"י קדמון מצאתי כתוב וז"ל מלשון הרב ז"ל שמענו שאין זה מצוה אלא מותר ויש מי שכתב שזה מצוה ובכלל ובשמו תשבע או בכלל ובו תדבק ודברי הרב ז"ל נראין לנו ס' הבתים:

הלכה ה

שלשה מיני שבועות הן וכו'. נכתב בצידו, וסימן להם - שמ"ע: שומרים, מודה במקצת, עד אחד. ומ"ש רבינו נשבע מספק הכוונה כלפי בעל הפקדון וכאילו אמר על טענת ספק וכמ"ש בהל' ח' דאל"כ שבועת ספק לא יתכן וכמ"ש ז"ל:

הלכה ח

הנשבע אוחז ס"ת בזרועו וכו'. הכי איתא בריש פ' שבועת הדיינין ואיכא למידק מאי אריא שבועת הדיינין דבעי ס"ת ולמה לא אמרינן הכי בשבועות אחרות כגון שבועת בטוי ושבועת שוא ושבועת העדות והנה התוס' ז"ל אמאי דאמרו בגמרא אפילו תימא רבנן דאמרי בכנוי מ"מ צריך לאתפוסי חפצא בידיה כתבו ז"ל תימא דשבועת העדות ובטוי ופקדון כשהוא מושבע מפי אחרים דהוי דומיא דשבועת הדיינים לבעי בהו אנקוטי חפצא ע"כ וצ"ל דלא נאמר זה אלא כשהבי"ד משביעין דומיא דמאי דילפינן מאברהם אבינו משא"כ מושבע מפי אחרים דאין כאן בי"ד דאין לנו אלא היוצא מן הפסוק ומלבד זה אינו דרך כבוד להס"ת שכל אחד יקחהו בידו להשביע את חבירו אף שעדיין יש לגמגם:

הלכה יא

ואם אחז תפלין בידו וכו'. שם ואמר רב פפא האי דיינא דאשבע בתפלין נעשה כמי שטעה בדבר משנה וחוזר וכו' ולית הלכתא כוותיה דהא נקיט חפצא בידיה וכתבו התוס' האי דיינא וכו' ואע"ג שהשביע אברהם את אליעזר במילה הא אמרינן בסמוך דתלמוד חכם לכתחילה בתפלין א"נ כיון דעדין לא נצטוו יותר הויא כס"ת לגבייהו ע"כ. נראה דהוצרכו לא"נ מפני דלתירוץ ראשון קשה טובא דאי דיינינן לאליעזר כדין ת"ח בזה מעתה היכי ילפינן מניה דבעי אנקוטי חפצא דהיינו ס"ת ותו דאי משום הא מאי אירייא תפלין אפילו שאר חפצי מצוה ג"כ דומיא דמילה לכך כתבו הא"נ וכו' והשתא אתי שפיר ובדיוק עצמי מ"ש רבינו שהרי אחז תורה בידו וכמו ספר הן כלומר כי היכי דאשכחן בא"א ע"ה שאחז לו לאליעזר המצוה היותר חביבה שהיתה בזמנו כמו כן אנחנו כיון שהתפלין הם ג"כ ספר וחביב הרבה לגבי ת"ח שיודע ערכן לכך שפיר דמי ודו"ק:

הלכה יב

ת"ח לכתחילה משביעין אותו מיושב ותפלין בידו. פשטן של דברים דבין מיושב ובין בתפלין שניהם לכתחילה וקשה קצת דבגמרא לא משמע הכי דאיתא התם ריש פרק שבועת הדיינין שבועה מעומד ת"ח מיושב שבועה בס"ת ת"ח לכתחילה בתפלין ע"כ. ומדכתב תיבת לכתחילה בתפלין דמשמע דמיושב לאו לכתחילה הוא אלא בדיעבד ורבינו כתב תיבת לכתחילה בין תפלין בין מיושב ואם נאמר דמדקתני שבועה מעומד ע"כ לכתחילה היא וכיון שכן כי קתני ת"ח מיושב הכוונה ג"כ לכתחילה מעתה כי קתני תו שבועה בס"ת מוכרח ג"כ דלכתחילה קאמר וכיון שכן למאי אצרוך לומר ת"ח לכתחילה בתפלין לימא ת"ח בתפלין כדקתני באידך ומינה משמע דאף לכתחילה קאמר (וזו נראית סיוע לסברת הי"א שהביא הרב ב"י סימן פ"ז דאף ת"ח בפעם הראשונה דוקא ומכאן ואילך הרי הוא כשאר כל אדם דנראה דמפרשים תיבת לכתחילה כאלו אמר בתחלה) ואיך שיהיה מכיון שראיתי לרבינו שפסק דאף בשאר העם התפלין מיושב דינן שוה דבדיעבד מהני כמ"ש לעיל מעתה מוכרח שהוא ז"ל נקיט מילתא דתלמודא דקאמר לית הלכתא כוותיה דרב פפא דהא נקיט חפצא בידיה ור"פ סתם קאמר דמשמע אף בשאר בני אדם. מעתה כיון דקרא לה חפצא כשם שקורא לס"ת משמע דשוין הם וכיון שכן בהכרח דהת"ח דעדיף משאר בני אדם ואפילו לכתחילה קאמר ותיבת לכתחילה בהכרח צ"ל דאשניהם קאי בין אמעומד בין אתפלין והזכירו גבי תפלין כי היכי דלא נטעי דכי היכי דאברהם אבינו ע"ה אף שהיו לו מצות אחרות כמ"ש ז"ל אפ"ה לא השביע את אליעזר אף שהיה ת"ח כמ"ש ז"ל מפסוק בן משק ביתי הוא דמשק אליעזר לא בחר אלא במצוה היותר חביבה עליו ומכח זה היה אפשר לומר דאף הת"ח לכתחילה צריך הוא המצוה היותר חביבה שהוא הס"ת קמ"ל. א"נ י"ל דתיבת לכתחילה דנקט היינו כלפי דברי ר"פ ודו"ק:

הלכה יד

הדיינים שהשביעו וכו'. עיין להרב לח"מ ז"ל וע"ד מרן ז"ל. ומ"ש רבינו **ששבועת הדיינים היא שבועת הפקדון** היינו מ"ש בהל' ה' ובסוף פרקין ומאלו הדברים למד התוס' יו"ט ז"ל בר"פ שבועת הדיינין לתרץ תמיהת התוס' שתמהו אמאי לא תני שבועת הדיינין נוהגת באנשים ובנשים וכו' ע"כ ובין לדברי התוס' ובין לדברי התוס' יו"ט קשה מלישנא דמתניתין דקתני נוהגת ברחוקים ובקרובים בכשרים ובפסולין ודו"ק:

הלכה טו

וכל מי שיתחייב בה בטענת ספק וכו' אינו צריך איום. ודע דמרן ז"ל תמה דמנ"ל דעל טענת ספק והיסת א"צ איום ע"כ. ולענ"ד נראה דרבינו כתב בהל' י"ט דאע"פ שהם מאיימין צריכים הדיינים לפצור בבעלי הדין וכו' והוי כעין איום וק"ל:

הלכה כ

דבר ברור וכו'. מרן ז"ל תמה על רבינו במ"ש ומביא קרבן אשם דלמה סתם הדברים דהא בר"פ שבועת הפקדון איבעיא להו הזיד בשבועת הפקדון והתרו בו למלקות מהו ולא אפשיטא ואיך חייב רבינו קרבן אשם הא מספיקא לא מייתי קרבן דדילמא פטור והו"ל חולין בעזרה וכו' ע"כ ודברים אלו קשים לשמוע שהרי רבינו סתם הדברים כאן מפני שכבר ביארם להדיא בפ"ז הל' ח' אם נשבע שבועת הפקדון במזיד אע"פ שנשבע לשקר והתרו בו עדים בשעת שבועתו אינו לוקה אלא מביא אשמו בלבד וכו' ושם היה לו למרן ז"ל להקשות קושיא זו דלמה חייב קרבן כיון דלא אפשיטא והו"ל חולין בעזרה. **ולעיקר** הקושיא נראה דרבינו ס"ל דאפשיטא מדמייתי תלמודא ת"ש לא אם אמרת בנזיר טמא שכן לוקה תאמר בשבועת הפקדון שאינו לוקה וכו' מלקא הוא דלא לקי אבל קרבן מייתי תיובתא דרבא תיובתא ע"כ משמע דמסקנא דמילתא הכי הוי דמילקא לא לקי אבל קרבן מייתי והכי מסתברא ודאי כי היכי דלא להוי חמיר זדון בלא עדים מזדון ע"י עדים והתראה נמצא פסקן של רבינו ישרים ונכוחים:

פרק יב

הלכה א

ומביא קרבן וכו'. אשבועת הפקדון קאי דאילו שבועת העדות א"א ללקות שהרי התראה על הספק היא כמ"ש רש"י דף ל"ח א"נ דמצו למימר שכחנו כמ"ש התוס' ז"ל שם ומ"ש על השם הגדול שחילל וכו' עיין להרב לח"מ ז"ל:

הלכה ב

יש בו חילול וכו'. היינו מ"ש בגמרא הטעם דחמיר משום שנאמר בו כי לא ינקה. וכלפי מ"ש רבינו לעיל פי"א הל' א' שהשבועה בשמו הגדול מדרכי העבודה הוא והדור וקדוש גדול הוא כתב כאן שהנשבע לשקר דין חלול ה' שיש בו ובזה יתורצו כמה דקדוקים ודו"ק:

הלכה ג

מי שנשבע וכו' אע"פ שאין כוונתו אלא למי שבראם וכו'. בגמרא דף ל"ה אמרו שם כיון דליכא מידי אחרינא דאקרי רחום וחנון ודאי במי שהוא רחום קאמר הכא כיון דאיכא שמים וארץ בשמים ובארץ קאמר ע"כ. משמע דאם אמר בפי' במי שהשמים והארץ שלו ה"ז שבועה ודאי דהו"ל כמי שהוא רחום וקרא דאבנר יוכיח ששלח לדוד למי ארץ דהיינו שבועה למי שלו הארץ וכן נראית דעת רבינו שכתב אע"פ שאין כוונתו וכו' הא אמרו בפירוש מועיל וכן נראה מדברי מרן ז"ל שכתב ומשמע לרבינו שאפילו אמר שנתכוון למי שהשמים והארץ שלו כיון דאינו במשמע דבריו אינו כלום ע"כ דמשמע דאם אמרו להדיא ה"ז שבועה כמשמעות הש"ס:

הלכה ד

בד"א וכו' נטלה בידו וכו'. מדחילק רבינו בתורה בין נשבע במה שכתוב בה לנשבע בה סתם משמע דבשאר כתבי הקודש אפילו נשבע במה שכתוב בהם לא הויא שבועה אף אם יש בהם אזכרות אין דעתו עליהם דהא דוקא בנשבע בתורה הוא שאם נשבע במה שכתוב בה דעתו על האזכרות שזהו הוא החילוק שחילק בין שאר כתבי הקודש לתורה ומפורש יוצא מדברי רבינו דנטלה בידו הוי נשבע במה שכתוב בה מעתה כי היכי דבמה שכתוב בה לא הויא שבועה בשאר כתבי הקודש ה"ה והוא הטעם דאף אם נטלם בידו לא הויא שבועה ואתי נמי שפיר דלא חילק רבינו שום חילוק בשאר כתבי הקודש אלא בתורה והוא מבואר הרבה אלא שראיתי להרב ב"י יו"ד סי' רל"ז שנסתפק בדברי רבינו בשאר כתבי הקדש בנטלן בידו והכריח דאם איתא היכי מפליג בין נשבע בכתבי הקדש לנשבע בתורה הא בנטל בידו אפילו בכתבי הקדש הויא שבועה וכו' וכ"ש אם נשבע במ"ש בה וכו' ע"כ. ועדיפא מינה הוה מצי להכריח כנ"ל דרבינו השוה במ"ש בה לנטלן בידו שזה בתורה עצמה אבל בשאר כתבי הקדש לא שזהו משמעות הבד"א וק"ל:

הלכה ו

עבד שנשבע וכו'. פשטן של דברי רבינו מוכחי אנפשייהו דבכל מיני שבועה קאמר דהרי סתם וכתב והרי הוא אחר שנשבע כקודם שנשבע וכו' ובפי' המשנה בפרק בתרא דנזיר כתב ג"כ וז"ל ואמר הבורא יתברך בענין השבועות והנדרים כולם לאסור אסר על נפשו ואמרו מי שנפשו קנויה לו יצא עבד שאין נפשו קנויה לו וכו' והעיקר אצלינו בעבדים לנזירות כופהו לנדרים אינו יכול לכפותו לשבועה אינו צריך לכפותו לפי שלא ישבע אלא על מה שיש לו רשות והוא אין לו רשות בעצמו ואמנם הנדרים המחוייבים לו כגון וכו' שאין מהם ענוי נפש שלא יגיע לעבד נזק לעצמו ולא יתבטל רצון רבו וכו'

ע"כ. הרי דבנזירות כתב כופהו ובנדרים אם יש בהם ענוי נפש א"צ לכפותו כיון דאין נפשו קנויה לו ואם אין בהם ענוי נפש שאין נזק לא לו ולא לרבו חייב הוא לקיימם ואין ביד רבו לכופו ובשבועות לא חילק דבכל מין שבועה א"צ לכופו מפני שאינו חל כלל מקרא דלאסור אסר ומסכים למ"ש רבינו בפ"ב דהלכות נזירות הל' י"ז ע"ש.

אכן דברי הגמרא קשים להולמם לפי פסק זה דהתם דף ס"ב ת"ר למה רבו כופו לנזירות אבל לא לנדרים ולערכין מ"ש גבי נזיר דאמר רחמנא לאסור אסר על נפשו במי שנפשו קנויה לו יצא עבד שאין נפשו קנויה לו אי הכי אפילו גבי נדרים נמי א"ר ששת הב"ע כגון שהיה אשכול של ענבים מונח לפניו גבי נדרים דכי מתסר בהאי לא מתסר באחרינא לא מצי כפי ליה גבי נזירות דכי מתסר בהאי אתסר בכולהו מצי כפי ליה ופריך עליה וכו' ומסיק אלא אמר אביי למה רבו צריך לכפותו לנזירות וא"צ לכפותו לנדרים וא"צ לכפותו לשבועה מ"ט דאמר קרא להרע או להיטיב מה הטבה רשות אף הרעה רשות יצא להרע לאחרים שאין הרשות בידו ע"כ. ופירש"י אלא אמר אביי הכי קתני למה רבו צריך לכפותו לנזירות וכו' לפי שאמרה תורה ואמרת אליהם לרבות את העבדים אבל לענין נדרים וערכים אינו צריך להפר וערך אין לו שאין גופו קנוי לו וכן בנדרים נמי אפילו בלא כפיה מותר לשתות ביין וכו' דאמר קרא להרע או להיטיב וכו' ה"נ כיון דקא מכחיש כי לא אכיל ולא שתי ואיכא הפסד לרבו לא חיילה עליה שבועה ע"כ. נמצא דמעיקרא הוה בעי תלמודא לאוכוחי מקרא דלאסור דאתי לענין נזיר דהוי ענוי נפש ופריך ליה דגבי נדרים נמי נימא הכי ור"ש נמי מודה דבהכי מיירי קרא אלא דמוקים ליה באופן דגבי נדרים לא הוי ענוי נפש וגבי נזיר הוי ענוי נפש ואביי יליף לה מלהרע או להיטיב וקרא דלאסור אסר לדידיה אתי לענין נזיר באם אינו ענין לנדרים דהא גבי נדרים א"צ למחות וכמ"ש התוס' ז"ל וכיון שכן לכו"ע הני קראי כולהו לא איירו אלא בענוי נפש דוקא ואיך כתב רבינו דמקרא דלאסור אסר ילפינן לכל מין שבועה זה נראה הפך לשיטת תלמודא להדיא.

ותמהתי על מרן ז"ל שציין דינו של רבינו מהא דפרקא בתרא דנזיר כאילו הוא דבר פשוט וכלפי ליא הוא הן אמת דלעיל בראש הפרק אמרו ואמרת אליהם לרבות את העבדים ופריך למ"ל קרא הא אמרת כל מצוה שהאשה חייבת בה עבד חייב בה אמר רבא שאני הכא דאמר קרא לאסור איסר על נפשו במי שנפשו קנויה לו יצא עבד שאין נפשו קנויה לו אימא גבי נזיר נמי לא קמ"ל ע"כ. נמצא דאצטריך קרא ואמרת אליהם לרבות העבדים לנזירות דאל"כ הייתי פוטרם מכח קרא דלאסור אסר ואילו בסוגיין משמע דפיטורא דנזירות העבד נפק"ל מקרא דלאסור איסר ונראה הפך סוגיא דהתם ולזה י"ל דהתם קאי

לעיקר הדין שהנזירות חל על העבדים מקרא דואמרת אליהם והכא לא קאי אלא לכפיית האדון דאף דאיכא רבוייא דואמרת אליהם מ"מ הרשות ביד רבו לכופו וזה לא נפקא ליה אלא מקרא דלאסור איסר איך שיהיה סוגיין דהכא ודהתם הוייא תיובתיה דרבינו דמנ"ל דשבועות הרי הן כלא היו גבי עבד מקרא דלאסור אסר כיון דבגמרא משמע דהך קרא אתא לאורויי לן בין בנדר בין בשבועה בין בנזירות בהשואה אחת ולא נחית קרא אלא לדבר שיש בו ענוי נפש כדקאמר רב ששת. ורבינו בשבועות כתב הדין בכולל ובנדרים חילק כמ"ש פ"ב דהל' נדרים כנ"ל ואי כדברי אביי דהוייא מסקנא דמילתא הא איהו נמי אענוי נפש קאי ונפק"ל מקרא דלהרע או להיטיב ואף לענין שבועות כמבואר. שוב ראיתי להרע"ב ז"ל שהעתיק כדברי רבינו שבפירוש המשנה והתוס' יו"ט ז"ל כתב עליו דגירסא אחרת היה לו בגמ' עיי"ש וגם נתן טעם לחילוק נדרים מבשבועות דבשבועות מתסר נפשיה אחפצא ונדרים מתסר חפצא אנפשיה והוא חילוק נכון ואמיתי אלא שאני תמיה עליו למה לא זכר שגם הוא מפרש כן:

הלכה ז

קטנים שנשבעו וכו'. ראוין הדברים למי שאמרן ועיקר דין הקטנים מפ' יוצא דופן (נדה דף מ"ה) ופסקו ז"ל בהלכות נדרים עיין עליו וכאן כתב דרך מוסר בטוב טעם ודעת:

הלכה ט

ואם לא נידהו הוא בעצמו יהא בנדוי. עיקר הדין בנדרים דף ז' וכתב הר"ן ז"ל לא שיהא בנדוי מאליו אלא ראוי להתנדות קאמר שהרי המזכיר עצמו צריך נדוי והיאך יהא חמור ממנו השומע ושותק ע"כ. והביאו מרן ז"ל בסתם משמע שהבין כן גם בדברי רבינו והלשון קשה שהרי רבינו כתב יהא בנדוי והו"ל למימר [צריך] נדוי וכיוצא דלשון יהא משמע מצד עצמו דומיא דמקשה עצמו לדעת ומוציא ש"ז לבטלה שהביאם רבינו פכ"א דאיסורי ביאה הל' י"ח ועיין להרב המחבר ז"ל שם:

הלכה י

אבל אם היה שוגג ולא ידע שזה אסור וכו'. מיתור הלשון משמע שאף אם ידע שהשבועה בשם לשוא היא אסורה אלא שלא ידע שהשבועה זאת נאסרה לו או שדימה שאין זה שוא או שקר וכיוצא אינו חייב לנדות ועיין להטור יו"ד סי' של"ד שמ"ש הכא מתורץ:

הלכה יב

אע"פ שמותר וכו'. כתב מרן ז"ל צריך טעם למה נשתנה דין נדר משבועה בזה ע"כ. ולענ"ד נראה דשבועה אסר נפשיה אחפצא ולכך הוא חמור משא"כ נדר דמתסר חפצא

אנפשיה ועוד דבשבועה איכא כרת כידוע משא"כ בנדר ושוב מצאתי כדברי בב"י עצמו יו"ד סי' רל"ג: